

REDACȚIA
Arad, Deák Ferencz-u. Nr. 20.

ABONAMENTUL
pentru Austro-Ungaria:
pe un an ..... 20 cor.
pe 1/2 an ..... 10 cor.
pe 1/4 an ..... 5 cor.
pe o lună ..... 2 cor.
N-ri de Duminică pe an 4 cor.
Pentru România și străinătate pe an
40 franci.

Manuscrise nu se înapoiază.

TRIBUNA

ADMINISTRAȚIA
Arad, Deák Ferencz-u. Nr. 20.

INSERȚIUNILE:
de un gir garnoad: prima dată 14
hani; a doua oară 12 hani; a treia
oară 8 h. de fiecare publicație.

Atât abonamentele, cât și inserți-
unile sunt a se plăti înainte în Arad.

Telefon pentru oraș și comitate
Scrisori adresate nu se primesc

Sistemul de guvernare în Ungaria.

III.

Vedem deci, că prin fel de fel de resonanți absurde vreau să ne răpească drepturi naturale omenești și drepturi cetățenești înscrise în legi pozitive. Drepturi garantate prin legi individului aparținător vreunei naționalități cu privire la folosirea oficială și cultivarea limbii sale și bisericii noastre naționale cu privire la dreptul de susținătoare de școli, atacă guvernul. Nesocotește cu desăvârșire principiile creatoare ale epocii de liberalism, pentru-că liberalismul pentru dînsul nu e decât un vel, pentru politica sa parțială de rasă. Interesul comun îl împinge mereu față cu individul, intervenție de stat, statificare și centralizare urmărește în toate acțiunile sale.

O face asta, întâiu din îndemnul psihologic al ori-cărei puteri centrale, a doua pentru-că e de credință, că aceasta corespunde cu interesele tendențelor de maghiarizare a naționalității maghiare.

Că Deák Ferencz și Eötvös J. n'au văzut nici-o primejdie pentru unitatea din punctul de vedere politic al națiunii maghiare în faptul dacă copilul român își primește instrucția în limba sa maternă — o dovedește și aceea, că tot în textul acestei legi, (§. 17) au cuprins dispozițiunea, că fie-care cetățean al patriei — și în institutele de stat — să-și primească instrucția în limba maternă. Ba chiar în interesul unității politice a națiunii ungare au ținut-o aceasta de necesar. Și tocmai în aceasta consistă liberalismul legii, că nu împărtășește naționalității maghiare privilegiul în detrimentul celorlalte naționalități. Noi suntem cetățeni ai patriei tot așa de egal îndreptățiți ca și concetățenii noștri de limbă maghiară și avem dreptul ca pe banii statului, la cari și noi contribuim, în limba română să ne căpătăm instrucția. Va să zică în limba noastră maternă așa pre-cum cetățenii de limbă maghiară și-o primesc asemenea în limba lor maternă. Noi nu vrem să fim iobați, ci cetățeni ai patriei. Dacă guvernul are dreptul să pretindă dela noi, să fim patrioți credincioși, dee-ne în schimb și drepturile cari ne compet. Ce politică parțială de rasă face însă guvernul, să învederează și din împregiurarea că vrea prin lege să decreteze, că în cazul când 20% a elevilor ce cercează școala confesională sunt de limbă maternă maghiară, aceștia să se instrueze în limba lor. Însă tot acest drept ni-l detrage nouă, chiar și atunci când școala de stat e înființată în comună curat românească.

Dar tocmai pentru-că guvernul maghiar uită, că dînsul nu e guvernul responsabil numai al cetățenilor *naționalității maghiare*, ci și al cetățenilor *naționalităților nemaghiare*, și fiind-că mai mult de jumătate a locuitorilor Ungariei sunt cetățeni nemaghiari,

al căror interes nu e maghiarizarea, pe de altă parte fiind-că o parte foarte mare a cetățenilor acestei patrii, este exclusă dela exercitarea drepturilor constituționale, prin urmare reprezentanța nu e adevărată — guvernul nici cu drept, nici cu dreptate nu se poate provoca în privința aceasta la interesul public, pentru-că dînsul nu promovează decât interesele unei naționalități. Adevărul acestei acuze o dovedește și împregiurarea, că dacă guvernul maghiar dă vre-unul cetățean nemaghiar ajutor din bani publici, vrea să-l lege de condițiunea, ca acesta să abdică de anume drepturi în legătură cu folosirea oficială a vreunei limbi. De es. la instrucția religioasă, ca aceasta să se învețe respective propună în limba maghiară. Vreau să ne obsedeze idea, că noi numai atunci suntem cetățeni patrioți, dacă primim însușirile, tipul specific, spiritul și limba naționalității maghiare și pe a noastră o abandonăm. Și pentru-că noi nu suntem dispuși la aceasta, suntem «agitatori» «trădători de patrie» și stie Dumnezeu mai ce.

Dar nu numai în privința folosirii limbii simțim nedreptatea. O simțim aceasta și pe terenul economic. Cu toate, că poporul nu capătă aici acasă pământ unde să lucre, pentru-că la noi nu este decât proprietate mare și mică, proprietate mijlocie lipsește, guvernul ne colonizează Ciangăi, cărora le acordă apoi toate favorurile. Pe seama acestora parcelează domini, îi scutește de dări, le mijlocește împrumuturi etc. cu un cuvânt toate înlesnirile li se fac. Ear bietului proprietar mic român îi i-au pernele de sub cap, pentru-că nu poate indetul câștiga și nu poate plăti darea mare. Iată naintea noastră așa numita acțiune de mântuire secuiască. Le construiesc linii ferate, li se fac comasări, li se împart mașini și în tot chipul sunt ajutați pentru a le asigura supremația economică. Mai mult, ministrul de agricultură a sistemizat o secție specială pentru interesele Secuimii. Ear acum își bat capul cum ar putea pe banii statului înființa o bancă mare secuiască. Pe Alföld într'astea organizează cursuri economice, promovează industria casnică, producțiunea poamelor. prăsirea rațională a galitelor etc. etc. Ear firmelor din Budapesta li se dau enorme subvenții pentru crearea de fabrici.

Noi singuri suntem cari numai plătim și suferim.

Stările acestea revoltă în noi simțul de drept omenesc. Guvernul vrea să ne despoae de drepturile cetățenești, pe care un liberalism înălțat ni le-a hărăzit și vreau să ne aducă la epoca unde numai Maghiarul e domn, ceilalți sclavi: **în epoca iobăgiei moderne!** Azi individul la noi așa se tratează: Ești Maghiar? Atunci ai dreptul s'aștepți spriginul guvernului. Nu ești Maghiar? altă limbă vorbești? Atunci rămâi pentru tine, la sprigin atunci să conțezi, dacă te vei fi făcut *Maghiar*.

Adânc vătămătoare este starea aceasta pentru noi, și pentru-că între împrejurări și moravuri atât de stricate, caracter, virtute nu se poate desvolta și nu poate înflori. Ne despoae guvernul de un drept natural, d-a ne cultiva așa cum ne place și în direcțiunea care corespunde mai ales talentului, firii noastre și care ne-ar fortifica mai temeinic pentru lupta grea a vieții.

Avem sentimentul, că o crâncenă nedreptate se petrece față de noi. Crâncenă exploatare, împotriva căreia noi trebuie să luăm luptă pe moarte pe viață.

Noi servim statul, ne dăm contribuția de avere și de sânge și puterea de stat prin milioanele plătite de noi, vrea să ne desbrace de ființa naționalității noastre, de drepturile noastre. Vedem că pentru promovarea culturii noastre, din bani publici noi nu primim nici o para. Vedem, că deși legea zice, că cetățenii fără deosebire, în limba lor au să-și primească obstrucția, guvernul nu eșecută legea. Vedem că guvernul e saturat de politica de rasă. Pe multe, multe lucruri risipește banii publici, cari dacă sunt spre folos societății maghiare, câștige-și-le pe cale socială — pentru-că pe stat nu-l pot importa. Vedem, cum milioane cheltuește guvernul pentru scopurile artei maghiare, în vreme ce populațiunea emigrează, stă pe marginea prăpastiei economice. Vedem colonisările, acțiunea de mântuire secuiască. Zilnic auzim frazele «trebuie să ridicăm greutatea specifică a culturii maghiare» și «trebuie să creăm supremația economică socială și maghiară».

Cu un cuvânt vedem că e mare, prea mare deja nedreptatea și că noi avem numai datorii și sarcini, dar drepturi n'avem.

În comune curat românești guvernul numește ori își alege prin volnicii astfel de funcționari, cari ori de loc, ori foarte puțin vorbesc și înțeleg românește. Acestora firește nu le prea place să vie în atingere cu poporul, și cerinței, înscrisă în art. XLIV: 1868, că funcționarii publici sunt obligați a folosi în contact cu poporul limba acestuia, — nu pot corespunde. Citațiile și alte sentențe — în chip ilegal — li-se comunică numai ungurește și astfel bietul popor e avisat la aceia cari zi de zi îl despoaie: în mare parte la funcționarii publici. Aceștia nici nu regretă situația. La asta observă dînsii, învețe poporul ungurește. Apoi învețe, însă atâta tot nu va putea învăța, ca să înțeleagă rescriptele oficiale ungurești. Pe de altă parte ș'asa va uita și ce n'vață, pentru-că înzădar, Românul își iubeste numai limba sa. Cu altă limbă nu se prea poate obișnui și mai ales cu limba maghiară, cu ordinea ei întoarsă de cuvinte. Ș'apoi e dreptul său elementar, că funcționarii să-l servească în limba sa proprie, aceasta îi asigură și legea. De ce să angajează deci cu forța oameni, cari nu-s în stare să corespundă acestei cerinte?

„Să fie lumină“.

— Reflexii la „Revista noastră“ și mai ceva. —

II.

Astfel s'a împărăginit și acel puțin dor de carte care, la stăruința dascălilor cuminți, a mai putut să străbată la inima unor seminariști la eșirea din școală. Ear „cei mai mari“ n'au luat măsură ca patrimoniul dus din școală să sporească și să devină un amulet al candidatului de preoție, care să-l scutească, ca pe preot, de pericolul prea desului și prea tristului proces de rusificare.

Dacă chiar am ajuns, după o mică abatere, la a constata aceasta regretabilă apariție, e chiar la loc a accentua, că plănuita revistă, pe lângă că ar închide în parte calea posibilității unui asemenea proces de descompunere intelectuală — morală, printr'o bine chibzuită redactare, ar fi totodată și un mediu, un organ intelectual, prin care s'ar induce întregii studențimii teologice un nou și același spirit: al ambițiunii și dragostei de carte, al sporirii patrimoniului adus din școală, în scurt un nou și același mod de cugetare și acțiune. Cel puțin aceasta e consecvența logică a lucrului.

Din armonizarea vederilor, din plântarea unui singur ideal, din unificarea forțelor studențimii înfrățite de pe băncile școlii în numele iubirei de carte, la tot cazul ar rezulta și în viața celor înfrățiiți cu totul alte idei și nișuțe de cât cele de azi (vorbesc de referințele dela noi!), și întâi de toate promovarea și susținerea clerului românesc la nivel de cultură bisericească pe o treaptă cu alte cleruri din țară și lume. De nu azi, mâne ca sigur.

Poate am avea atunci și literatură bisericească și nu vardapeți numai!

Pentru cealaltă parte a cuvântului părintelui Muntean, ca adică „vardapeții“ cu profesorii universitari și de pe la seminare să înceapă munca, bine-ar fi d'ar fi tocmai asta mai cu cale. De cât că, în cazul de față, e vorba de o idee eșită din cercuri studențești. Ea formează azi proprietatea intelectuală-morală nu a individului ori indivizilor, ci a colectivității studențimii. Al acesteia e dreptul a-i da viață realitate ori a o prohodii. Și vom vedea ce va face. Noi cei eșiți deja peste pragurile școlilor teologice, și cu atât mai vartos „vardapeții“ și profesorii să lăsăm cursul normal afacerii: să o decidă studențimea care e singura chemată. Apoi ne revine și nouă celor din afară partea să ne cumpenim inima și forțele intelectuale. Până atunci e nu numai de demnitatea ci și

de datorința studențimii a urni ideea spre calea realizării.

Sperăm, tinerimea își va ști datorința. Întâi de toate însă are trebuință să ajungă la un punct comun de înțelegere: de este, ori ba, posibil și între ce condiții realizarea ideii acelei reviste; să-și croiască steagul, să-și ficeze principiile.

Și aceasta se recere cu atât mai mult, cu cât e vorba de marele interes, de a ajunge la unificarea vederilor unei studențimii care, în felul proiectat, n'a mai stat în directă comunicație de idei dacă o privim în colectiv, deși același e idealul religios-moral atât dincoaci, ca și dincolo de Carpați, cum observă dl Balan.

Ear apoi un anumit timp pentru cristalizarea ideilor și un deosebit tact pentru precisarea punctului comun de mănecare pentru a ajunge la raționabile stabiliri concrete, sunt cu atât mai necesare pentru acțiunea ce e a se întreprinde, cu cât aveam a face nu numai cu distanțe geografice, ci mai ales cu raporturi externe deosebitoare (politice și bisericești) între teritoriile pe care se află centrele teologice, menite a se lega într'o unitate morală-spirituală cât mai strânsă.

Și dacă, în legătură cu rectificările ce le datoream părintelui M., mi-s'a dat din nou să iau cuvântul, mi-aș mai permite o observare: Cernerea vederilor nu numai ar dovedi un interes de cauză, dar ar avea și alte bune roade, și cred că aceasta cauză de o importanță capitală în mijlocul referințelor noastre actuale ar putea avea titlu în ziaristica noastră cel puțin p'atâta, cât loc se dă senzațiilor zilei, bună-oară războiul ruso-japonez și celui dintre noi.

Deci s'auzim și pe alții.

Părintele M. a spus un cuvânt și merită să ne fixăm din el momentul, că mai sunt și alții care sunt pentru realizarea revistei, și care și-ar închina cu dragă inimă condeiul în serviciul idealului, spre care ar fi să tindă o asemenea revistă de felul acelei proiectate.

Deci să auzim și pe alții!

Din parte-mi, rog pe amicul Balan pe aceasta cale ca, în interesul afacerii, întru cât află de bine, ca cel-ee a pus în circulație aceasta idee, să-și însușiască de a sa următoarea propunere: *Studențimea să-și aleagă din snul său, de fie-care centru teologic, și încă înainte de încheierea anului școlar (ca să nu-i mai zic academic) reprezentanți (cu cât mai mulți cu atât mai bine, dar în număr egal de fie-care centru), care să se întrunească în vr'un oraș românesc (mai potrivit ar fi la Ierusalimul românesc, Putna!) La locul de întrunire, întruniți în comitet organizatoriu, să se stabilească un fel de proiect de plan relativ la condițiile între cari*

să se pornească lucrările deodată din toate părțile și într'o singură direcție, către realizarea cea mai practică și grabnică a revistei.

Tot acolo s'ar alege și numirea revistei. Delegații studențimii însă să fie plenipotențiați nu numai a consulta ci și a se obliga în numele colegilor reprezentați.

Incheierea anului școlar e aproape, ear feriile ce stau nainte, când și mandatarii tinerimii ar fi liberi de ori-ce altfel de preocupări și ocupații, ar fi tocmai binevenite pentru pregătirea lucrărilor ca cu începerea noului an școlar să putem saluta întruparea ideii revistei teologice.

Nu e de importanță cuprinsul acestei propuneri, ci întrunirea celor delegați, care să dea expresie gândului propriu și să decidă cauza între marginile dorințelor și ideilor studențimii însași.

La tot cazul realizarea ideii ar fi un prinos vrednic de aniversarea memoriei marelui Erou al creștinătății și sală a neamului românesc, care în numele Crucii și cu puterea ce o dă încrederea în Cruce a biruit dușmanii eterodoxi și păgâni ai legii și neamului românesc. Aceasta prăznuire nu ni-s'ar mai putea denega.

La urma urmelor, nici plănuita revistă nu intenționează alt-ceva, decât a grupa în jurul său pe toți aceia, care au să fie paznici nu numai ai sfințelor altare, ci și ai neamului!

Superioritățile noastre bisericești vor și la rândul lor să cumpănească zelul tinerilor noștri și importanța cauzei, care deopotrivă merită încurajarea morală și materială, când adecă e vorba a aprinde o lumină, care să licărească fie și cât de puține raze de lumina cunoștinței de carte teologică, de care am fost cei mai mulți și atât de mult lipsiți pân'acum.

Justiția în bătae de joc.

Joi era încă în Timișoara Măglaș „sub pază polițială“. La pertractarea de Vineri și-a trimis doi advocați și poliția cu raportul că Măglaș a fugit (megszökött) din Timișoara cu 24 ore mai nainte. Tribunalul decisă apoi curențarea lui în toată țara, deținerea lui unde va fi aflat, escortarea și infundarea în închisoare preventivă până la pertractare. Dar zice Măglaș în N-rul de astăzi a foaiel întemeiată de Dl Iosif Gall, omul plănuește

Serbarea dela Putna.

(Amintiri).

De

Ioan Slavici.

(Urmare).

În timpul când noi ne perdeam astfel în discuțiuni, a izbucnit războiul franco-german și comitetul central a fost nevoit să amâne serbarea.

„Iată cum se perde un an din viața noastră comună!“ a exclamat Eminescu.

Președintele comitetului central, dl Nicolae Teclu a achitat prețul urnei votive, un frumos obiect de artă în argint, care a constat 1468 fl- 61 cr., ear restul banilor adunați pentru serbare l'a depus la casa de păstrare. Pentru deplină siguranță libretul dela casa de păstrare a fost încredințat unei case de bancă ca să-l ție în casa de fer. Jucând la bursă pe hârtii franceze, această casă și-a pierdut întregul avut și și-a riscat în cele din urmă și libretul ce i-se încredințase.

Silințele ce a pus comitetul spre a determina pe această casă să se rehabiliteze, restituind banii au rămas zadarnice, și astfel comitetul a fost nevoit să mărturisească tristul adevăr. Socotindu-se compromis în urma acestui abuz de încredere și neîndrăsnind să facă un nou apel la public comitetul a convocat în Martie 1871 „adunarea generală“ și i-a făcut propunerea, ca să renunțăm la executarea hotărârii ori, cel puțin, să amânăm din nou serbarea.

În fața acestei propuneri a rostit Eminescu vorbele pe care le-am trecut în apelul adresat colegilor noștri

Nu ne putem împăca cu gândul, ca să pierdem încă un an din viața noastră comună.

Erau oameni serioși cei ce făcuseră propunerea și-și dedeau bine seamă despre greutatea, pe care aveau să le învingă spre a-și putea împlini însăreținerea.

Situațiunea era pretutindenea schimbată.

În România luaseră conservatorii puterea și se însăprise luptele dintre „Junimiști“ și fracțiunea independentă. În regatul ungar pasivității porniseră o nouă luptă contra șaguniștilor, cari stăruiau pentru activitate. În Austria Hohenwarth stărnise o viuă agitațiune, în fața căreia fruntașii Românilor din Bucovina se simțeau în grea strâmtoare. Simțământul general era că guvernul va opri serbarea.

Stăpâniți de dorința, ca legăturile odată stabilite să nu fie rupte și ca congresul să se întrunească cu ori-ce preț, noi nu voiam să ținem seamă de nici una din aceste considerațiuni de oportunitate. Timp de un an se făcuseră agitațiuni, ca să producem iluziuni în inimile Românilor, și ne era nesuferit gândul, că lumea va rămâne desamăgită, când va vedea că nu mai îndrăsnim să mergem înainte. Oamenii ca Kogălniceanu și V. Alexandri, ca frații Brătienii, ca Golești, ca generalul Adrian și ca C. A. Rosetti ne încurajau, și era lucru neiertat să nu mergem înainte.

Am stăruit deci, ca serbarea să se facă cu mijloacele de care vom putea să dispunem. Deși, fiind dintre cei mai tineri, nu aveam au-

toritate, ne răziam pe cercul mai restrâns al colegilor noștri cu trecere și ne aflam în fața unui auditoriu, care ușor se încălzește și se avintă. Le-am vorbit colegilor noștri despre mama Roma și despre divul Traian, despre Muciu Scevola și despre neînduplecatul Decabal, despre Rovine, despre Războieni și despre Călugăreni, despre muma lui: ușor să înflăcărează tinerimea, când are străbuni ca ai noștri. „Nu va îndrăzni guvernul, ziceam noi, să oprească serbarea. Chiar însă, dacă am fi siguri c'o va opri, noi trebuie să mergem înainte, câtă vreme n-a oprit-o“. Ni-am bătut în cele din urmă în piept, am declarat că vom face ca frații noștri la 1848 pe câmpul Libertății, că vom merge cu desăgii în spinare la mormântul lui Ștefan-cel-mare, și adunarea a luat cu însuflețite aclamațiuni hotărârea, că da, serbarea are să se facă, neapărat, cu ori-ce preț.

Comitetul central a declarat că ia și el parte la însuflețirea obștească, dar sarcina de a executa această hotărâre și onoarea de a face pregătirile serbării ni-o lasă nouă, care atât de bine am știut să susținem cauza.

Această întorsătură nu ne-a tulburat câtuși de puțin.

Eram oameni cu inima curată și n'am fi stăruit, dacă n'am fi pătrunși cu desăvârșire de convingerea, că sarcina aceasta e ușoară, că lucrurile se fac ele de ele, că n'avem decât să mergem înainte pentru ca toți să vie după noi și că comitetul își va schimba și el gândul, îndată ce va fi văzut că e încurajat și că iar se adună banii.

(Va urma).

și Domnul dispune. Omul ar fi să fie aici la tribunalul reg. din Timișoara, iar Domnul: **Măria Sa** Domnul Emanuil Măglaș, căci acesta bagseama are salvus conductus pentru tractarea en canal a judecătorilor ungurești, pe a cărui reputație altfel guvernul e atât de jalus. **Măria sa** Măglaș într'un avântat articol injură pe medicul tribunalului din Timișoara care l-a aflat sănătos, spune că doar' nu-și va espune sănătatea la petrecări iritante pentru pofta lui Mangra și Ciorogariu cari îl persecută cu procesele și spune mai departe cum dînsul a trebuit să plece joi din Timișoara »în o afacere urgentă« dar la prins slăbiciunile boalei *chiar în Lipova unde a descălecat la un hotel*, unde a chemat pe medicul Masnik, care i-a dat atestat, că l-a aflat pe **Măria Sa** în pat (agyban fekvő beteg), spune dînsul apoi cum din Lipova a dat ucaz tribunalului din Timișoara, ca se amâne pertractarea pe 6 luni de zile, când va vedea dînsul ce va fi.

Atăta! și — vorba protopopului Lipovei, Voicu Hamsea! — basta! Hei Basta iară Basta, remăsăși în gura poporului din Râșnov.

Remarcăm aici:

1. Dr. Fáy avocatul de forță al lui **Maglaș** și-a insinuat la pertractarea de Vineri 17 Iunie a. c. abdicarea dela reprezentarea mai departe a vechiului său client Emanuil Maglaș. Lumea își zicea atunci, e he, s-au gătat grăunțele.

2. Emanuil Măglaș s'a refugiat dinaintea pertractării de Vineri *chiar în Lipova și nu aiurea*.

3. Emanuil Măglaș apriat spune, că în hotel s'a pus în pat de naintea poliției ca să nu se crează, cineva, că s'a dus la oarecare amic al său din Lipova.

4. În Lipova are apoi hotel și pe medicul cercual comitatens, care îi dă certificat, *că s'a culcat în pat*, va să zică tot ce-i trebuiește.

5. De către poliția ordonată pentru păzirea și urmărirea lui, se putea duce nesupărat **Măria Sa** Dl Emanuil Măglaș și până în Port-Arthur. Și atunci, când amica lui Măglaș «*Temesvarer Zeitung*» scrisese că Măglaș a plecat spre Ardeal.

6. **Măria Sa** Dl Emanuil Măglaș însuși a trebuit să vină și să spună unde este și tractează de acolo în foaia sa pe dignitarii bisericești ca pe niște hoți ordinari.

7. Poliția nu știm să-l fi deținut, ca pe curentat prin sentința de Vineri a tribunalului.

8. Și «*Controla*» apărea și pe mai departe atunci, când prin poliție se constatase, că redactorul ei răspunzător «*a fugit*» (megszökött). Va să zică sunt foi cari pot apare și fără redactori răspunzători, dacă ele fac serviciul lui Măglaș.

Altfel cu fuga și ocrotirea aceasta s'a mai îmbogățit cu o pagină cartea care va fi chemată să facă lumină asupra Catilinariilor, ce stau la spatele individului Măglaș.

Războiul ruso-japonez.

Armata lui Stackelberg bătută de Japonezi la Vafangkou formează acum obiectul interesului general. Situațiunea bar. Stackelberg este cât se poate de critică, de ore-ce este foarte probabil ca Japonezii să-i taie calea de retragere. Această stare a fost recunoscută de generalisimul Kuropatkin, care a detașat două divizii și le-a trimis pentru a-l scăpa din pericol pe baronul

general. Dacă aceste divizii vor sosi mai târziu la Kaitșu și Dașitșao, decât coloana stângă extremă a armatei lui Kuroki, atunci generalul Stackelberg este perdut dimpreună cu rămășițele armatei. Afirmative și Kuropatkin a plecat cu cele două divizii, pentru a dirija în persoană operațiunile.

Despre flota rusă dela Vladivostoc nici acum nici o veste sigură. Conform unor informațiuni private, amiralul japonez *Kamimura*, care s'a luat după vasele rusești, când a auzit despre îndresneala Rușilor, ar fi dat peste flota rusă, și ar fi scufundat un incrucișător rusec. Aceasta veste însă până-acum nu este confirmată, și așa nu este imposibil, că flota rusă să nu fi ajuns sănătoasă în portul dela Vladivostoc.

Lupta dela Vafangkou.

Liao-yang, 18 Iunie. Oficieri sosiți aici, cari au luat parte la lupta dela Vafangkou spun următoarele despre această luptă sângeroasă:

Lupta a început la 5 oare și a ținut până la apunerea soarelui. Artileria rusă a descărcat o ploaie de plumbi asupra aripei drepte a armatei japoneze. Artileria rusă, care a fost postată pe partea stângă, a fost atacată de infanteria japoneză, care înainta sub scutul tunurilor japoneze. Atunci forța de mijloc a Japonezilor s'a aruncat asupra infanteriei ruse, care își dădea silințe se înainteze. *Infanteria rusă din cauza căldurii celei mari și armaturei grele abia a putut înainta*, de vreme-ce artileria japoneză a început asaltul. Tunurile japoneze atât de exact au operat, în cât în scurt timp echipamentul bateriilor noastre și cai acestora au căzut ear tunurile au fost ruinate. *Cavaleria rusă s'a aruncat atunci asupra aripei drepte japoneze, dar a fost împrăștiată de infanteria japoneză*.

În urma asta lupta a început pe întreaga linie și după amiază la 5 ore lupta se dedea pe o întindere 15 verste. Armata rusă a fost băgată în foc până la cel din urmă soldat, până când generalul japonez a putut trimite nouă rezerve de infanterie. Rușii după o luptă exarcerbă au părăsit pas de pas pozițiile, până-ce în sfârșit întreg Vafangkou a ajuns în stăpânirea Japonezilor.

Br. Stackelberg a văzut din nainte (?) sfârșitul luptei dezastruoase, *de oare-ce artileria japoneză*, care a constat din 200 tunuri de câmp și de munte, *a operat excelent*.

Bătălia dela Kintșou.

16—26 (8—18 Maiu).

Ziarul „La France militaire“ publică următoarea schiță, rezumând a doua bătălie, al doilea act emoționant al dramei care se joacă astăzi pe teatrul Extremului-Orient.

În credința că vom putea fi folositori cetitorilor noștri, care urmăresc peripețiile războiului ruso-japonez, dăm în extenzo acest senzațional articol:

Dorim să prezentăm o primă schiță — destul de imperfectă încă! — a bătăliei dela 26 (13) Maiu.

Pentru a acoperi drumurile de apropiere către Port-Arthur, generalul Stoessel a zăvorât istmul, larg de 3—4 k. m., strins între baia Talienvan și aceea a Societății.

Două linii de apărare a fost organizate:

Cea dintâi își rezema dreapta la Huyng (la est de calea ferată), stînga la Lui-Kiatien; scopul său era să susțină retragerea trupelor după pozițiile înaintate dela Kintșou (vest) — muntele Sampson (centru și dreapta).

A doua linie constituia poziția de rezistență cu dreapta la Hushangtao (8 tunuri de calibrul mare), ear stînga pe mamelonul Nanshan cu 10

uvraje de fortificație armate cu 4 tunuri de 15 c. m., 2 de 12 c. m. și 10 de 10, 5 c. m.

Înălțimea dela Nankuling servește de pozițiune pentru tunurile de câmp.

Mijloacele de apărare sunt complete, pe cât a fost cu puțință: Șanțuri de mai multe etajuri, mine, țepi, abatis¹⁾, rețele de sîrmă, etc.

Armata generalului Oku a început, la 5 Maiu (22 Aprilie) debarcarea sa, efectuată în mare parte la Pitsewo; înaintarea sa pentru a câștiga spațiu, a motivat câte-va încercări; ea a fost gata la 16 (3) pentru a înainta către Kintșou, și a dat în aceeași zi o mică luptă.

Zilele de 21—24 (8—11) au fost întrebinate pentru recunoașterea perseverante, executate de antegarde prevăzute cu o bogată artilerie. Japonezii, au fost ast-fel fixați asupra naurei obstacolului.

Întrebuințând expedientul unui marș de noapte pentru a masca apropierea lor, Diviziile 4-a, 1-a și 3-a sunt gata pentru atacul poziției în seara de 25 (12). Cu toate acestea, din cauza întunecului și a ceței, sosirea artileriei, deo-mandată de generalul Ușiyama, este așteptată un oare-care timp; at cul nu începe de cât la 26 (13) la ora 2,35 cu Divizia 4-a la dreapta, 1-a la centru și a 3-a la stînga.

Vânătorii siberieni ai generalului Fock nu opun o serioasă rezistență la Kintșou; Japonezii îl pot ocupa la ora 5 și 20.

De îndată artileria pregătește atacul poziției dela Nanshan, ajutată în același scop, dela orele 6 dimineața, de flota la capitanului Hayashi postată în baia Kuntșou: canonierele Tsucushi, Akagi, Chiokai și torpiloare.

Cătră ora 9, infanteria dă un prim asalt, dar nu poate lua întăririle dela Luikiatien. Artileria redeschide focul.

Cătră ora 11, un al 2-lea asalt: Rușii părăsesc prima linie de apărare. Toate mijloacele lor se concentrează pe poziția dela Nanshan.

Dela 11—7, o îndelungată luptă de artilerie, la care ia parte artileria generalului Ușiyama și canonierele; din timp în timp câte o sforțare riguroasă, dar sterilă, a infanteriei.

Însă, cătră sfârșitul zilei, divizia 3-a prelungind lupta de uzură, crede că poate profita de circumstanțe și a înainta.

Generalul Fock profită de situația expusă a acestei divizii și o contra-atacă; în același moment însă intervine divizia din centru (1-a), care fusese ținută, în parte, în rezervă.

Divizia 4-a, participă de asemenea la această acțiune, astfel că ofensiva este luată pe tot frontul. Acest al 9-lea asalt reușește; Rușii părăsesc Nanshan, sub protecțiunea a câtor-va baterii de câmp, cari fusese retrase din timp pe pantele dela Nankunling. Era 7 seara.

Urmărirea tactică s'a executat de detașamentul Nakamura; el ocupă la 27 (14) Nankunling (pe calea ferată spre Dalny), și Liushutun pe linia c. f. spre Port-Arthur.

Invingătorii adunară de pe câmpul de luptă, unde lăsară 3500 dintr'ai lor, glorioase trofee: 68 tunuri de calibrul mare, 10 tunuri mecanice (?), material, etc.

Fie că aceste tunuri erau împodobite cu vulturul imperial, fie că proveniența lor era chineză, au făcut să fie abandonate fără regret... puțin ne pasă. Micii soldați japonezi au făcut sacrificii eroice pentru a sili pe apărători să părăsească adăposturile lor și aceasta este de ajuns pentru a-i onora cu prisosință.

Căderea Portului-Arthur în scurt timp este sigură, și este întârziată numai prin obstacolele ce generalul Stössel mai poate îngrămădi pe un itinerar de 50 k. m. Japonezii cunosc punctele slabe ale unei linii cari se întinde pe 18 k. m., și nu sunt lipsiți de mijloacele necesare pentru a forța întăririle mediocre.

Am spus-o deja că Port-Arthur este obiectivul imediat al acestei campanii. Strategistii presei politice încep a înțelege aceasta și nu este prea curând pentru cititorii lor.

Generalul Kuropatkin a sosit la Mukden la 27 (14) seara. I se atribuie proiectul: de a se mișca în favoarea Portului-Arthur.

N'ar fi de prisos de a pune în evidență, că pozițiunea de așteptare ocupată de generalul Kuroki la Fenghuanceng, ar putea contraria această mișcare. Mai putem adăuga că armata III-a este gata să debarcheze acolo unde trebuința va cere: la Takușan sau la Dalny.

1) Arbori cu ramurile curățite de frunze și ascuțite.

ACADEMIA ROMÂNĂ.

CONCURSURI PENTRU PREMII.

1904

B. Premii pentru lucrări puse la concurs cu subiecte date.

II.

5. Diferitele proiecte de răscumpărarea anterioare celui adus la îndeplinire în 1879. Bazele lor, cauzele pentru care n'au isbutit. Răscumpărarea Căilor ferate române. Bazele, piedecile acțiunile, juridice, conversiunile acțiunilor și obligațiilor. Transferarea scaunului social la București și dizolvarea și lichidarea Societății. Rezultatele și consecințele apropiate și depărtate ale răscumpărării.

6. Căile ferate făcute de Stat până la 1882 pentru completarea rețelei. Cele-lalte linii făcute până la 1900. Liniile de construit. Organizarea administrației Căilor ferate de la răscumpărare (legi regulamente, decrete, decizii).

7. Răscumpărarea liniei Cernavoda-Constanța și luarea în posesiune a liniei Iași-Ițcani.

8. Costul total al căilor ferate române cu valoarea sumelor într'adevăr întrebuințate la construirea lor și a îmbunătățirilor aduse, precum și arătarea valorilor, nominale și reale, a împrumuturilor făcute în acest scop.

Nota. Partea aceasta nu se va tracta numai sumar, cum e indicată anual în statisticile publicate de Direcțiunea C. F. R., ci după expunerea situației tezaurului care se publică în toți anii, după rapoartele făcute la Cameră pentru bugetele Căilor ferate, etc.

9. Principalele rețecțiuni, lucrări de artă și construcții de natură a permite o exploatare mai bună și și mai intensă a liniilor.

10. Veniturile și cheltuielile căilor ferate de la răscumpărare, arătate pe principalele categorii și discutându-se chestiunea rentabilității.

III.

11. Principiile de tarife ale Căilor ferate române. Criticile aduse. Sistemele de tarife internaționale, locale, etc. Urmările lor comerciale.

12. Foloasele indirecte ale Căilor ferate române din diferite puncte de vedere.

13. Efectele sociale ale Căilor ferate. Diferitele școli speciale create de Căile ferate. Instituțiile patronale ale Căilor ferate. Atelierele lor.

14. Considerații generale, concluzii, propuneri și perspective pentru viitor.

Termenul prezintării manuscriptelor la concurs este până la 1 Septembrie 1906.

XXIII. Premiul Statului Eliade-Rădulescu, de 5000 Lei, se va decerne în sesiunea generală din anul 1908 celei mai bune lucrări scrise în limba română asupra următorului subiect:

Domniile române sub regulamentul Organic până la 1848. (Deciz. 1 Aprilie 1903.)

Lucrarea se va face după următorul program: Regulamentul Organic a dat țării prima întocmire pe baze moderne.

Se vă arata ce părți din acel instrument sunt dezvoltări și precizări de instituții ce existau în țările române, și care părți conțin inovații.

Se va arăta care sunt părțile lui dăunătoare pentru dezvoltarea ulterioară a țării și mai ales pentru situațiunea țeranilor.

Se vor deosebi părțile care provin din instrucțiunile rusești, cele care reprezintă vederi ale lui Kiseleff sau ale lui Mințiaci și părțile care provin din colaborarea boerilor români.

Se va arăta de ce spiritele înaintate au fost ostile Regulamentului Organic.

Se va arăta dezvoltarea ce a luat producțiunea și exportul țării dela 1830 la 1848.

La Domniile regulamentare, adică, în Muntenia Alexandru Ghica (1834—1842) și Gheorghe Bibescu (1842—1848), iar în Moldova Mihai Sturdza (1834—1849), se va dezvolta, afară de istoria diplomatică a acelei epoci, și curenții de idei ce s'au ivit și s'au întărit în timpul perioadelor regulamentare, producând mișcarea dela 1848, și s'au formulat în mod definitiv în cerințele Divanului ad-hoc.

Termenul prezintării manuscriptelor la concurs este până la 1 Septembrie 1907.

XXIV. Premiul Adamachi, divizibil, de 5000 Lei, se va decerne în sesiunea generală din anul 1908 celei mai bune lucrări scrise în limba română asupra următorului subiect:

Istoria lui Mihai Viteazul, 1593 — 1601. (Deciz. 1 Aprilie 1903.)

Lucrarea va cuprinde, după o scurtă privire asupra domniilor imediat anterioare și asupra stării economice, culturale și financiare a țării, o schiță asupra carierei lui Mihai Viteazul înainte de a ajunge Domn, și o povestire a domniei lui dela suirea pe tron și până la moartea lui. Se vor expune toate faptele și toate relațiunile lui cu țările vecine și se vor studia urmările ce a avut domnia lui asupra dezvoltării interne a țării și asupra situațiunii ei politice după moartea lui. Autorul va ținea compt de toate izvoarele publicate, mai ales de cele conținute în colecțiunea Hurmuzaki și după puțință și de cele interne inedite. Lucrarea întreagă va cuprinde 400—500 pagini în-8°. Indicațiunea izvoarelor va fi cât se poate mai minuțioasă, completă și exactă.

Termenul prezintării manuscriptelor la concurs este până la 1 Septembrie 1907.

XXV. Premiul Statului Lazăr, de 5000 Lei, se va decerne în sesiunea generală din anul 1909 celei mai bune lucrări scrise în limba română asupra următorului subiect:

Politica agrară a României și înrăurirea ce ea a avut asupra stării economice și sociale a populațiunii rurale. — (Deciz. 20 Martie 1904.)

(Va urma.)

Correspondență.

Din Munții Apusenii.

Câmpeni, Iunie 1904.

Tinerimea română din Câmpeni, a arangiat la Constantin și Elena o producțiune teatrală, predând piesa din operele lui V. Alexandri, „*Iorgu dela Sadagura*“.

Înainte de a trece la decursul producțiunii, fie-mi permis a aminti un lucru care numai spre lauda tinerimei, și acelor ce i-a sprijinit, le poate servi.

Tot aceasta tinerime, cu vre-o trei ani mai înainte, prin producțiunile teatrale și petreceri a început a aduna parale cu frumosul scop de a face o scenă curat românească. Ideea bună, imediat a și prins rădăcini. Cu ajutorul binevoitor al inteligenței din Câmpeni și jur, tinerimei române i-a succes de a ne surprinde la aceasta producțiune teatrală cu o cortină teatrală, lucrată de un pictor renumit care le face onoare atât tinerimei cât și celor ce s'au grăbit a-și da concursul lor pentru frumosul scop. Pe cortină e desemnat portretul lui Vasile Alexandri, încungiurat de ingeri, care îl împresoară cu buchete de flori, iar mândrul nostru treicolor e destul de bine pronunțat. Culisele diferite. Vezi sate românești, pictate cu atâta istețime încât crezi că sunt aievea. Arborii desemnați atât de sugestiv încât îți dau senzația căsunt cu adevărat crescuți pe scenă. Producțiunea a fost succesasă.

Nu mai cuvinte de laudă pot adresa diletanților. D-na Silvia Marian rolul Gahiței, l'a interpretat cu atâta istețime și așa de natural, încât a stors admirația tuturor. Foarte bine s'a achitat și d-șoara Letiția Sêrb în rolul Zoitei. Debutantele au fost răsplătite în mai multe rânduri prin aplauzele publicului. Rolele de țerance au fost primate cu succes din partea d-șoarelor Letiția Suci, Marița Poruțiu și Silvia Marcu.

Dintre tineri, dl Avram Sêrb, în rolul lui Iorgu a escelat îndeosebi. D-nii T. Orlea și Demetriu Idozan, precum și Kuilafoğlu, V. Palade, Ștefan Sêlăgean, George Marcu și Ioan Faur s'au achitat asemenea în chip mulțumitor, iar dl Wiltmayer în rolul Ișig, ni a făcut impresia ca și când anume pentru producțiune s'a acuirat un Ōvreu din Galiția.

După producțiune a urmat dansul care a durat cu multă animație până 'n zori.

Se poate mândri tinerimea română din Câmpeni cu rezultatele obținute cu ocaziunea acestei producțiunii și mai cu seamă cu rezultatul stăruințelor de 3 ani de zile, de a ne prezenta o scenă atât de frumoasă și românească.

Netedeanul.

Din străinătate.

Francia și Marocul. Din Paris se telegrafează: Comisiunea marocană erî a ținut banchetul înființării sale. Președintele camerei afacerilor coloniale Etienne a dezvoltat în discursul său, că Francia nu dorește aventuri militare în Maroc, ci acțiunea pacinică și liberă a influenței franceze pe lângă concursul sultanului. În acest scop a fost înființată comisiunea marocană.

Cruzimi în Macedonia. Din Constantinopol se telegrafează: Conform unei telegramme sosite erî din Musdela 25 Aprilie până la 29 Mai în districtul Susan 3000 bărbați, femei și copii au fost omorâți, 50 comune armenie au fost pustiite, și că în orașul Muș 31 prăvălii d'ale armenilor au fost nimicite. Numărul refugiaților în Muș este ca la 4000, cari sunt aproape fără nici o hrană. Dacă consulul frances din Muș nu intervenia, se întimplă un mare măcel. Cum se vestește în șandșacul Mus și acum țin cruzimele contra Armenilor. Patriarhul armean gregorian *Omanian* azi a înșinat energie protest contra acestor stări la Poartă.

Vandalismul acesta al bandelor a format obiectul de discuție și în camera Greciei. Anume la interpelațiunea lui Delyanis guvernul a declarat eschiderea districtelor pure grecești dela reformă este numai o măsură interimală. Ministrul de externe a expus tabloul trist al cruzimilor comise de către bandele bulgare, zicând, că aceste bande periclitează reforme. Delyanis și Delogeorgis sunt de firma credință, că deoarece în Macedonia introducerea reformelor nu s'a făcut în mod unitar, cu acest fapt s'a contribuit la aceea, că bandele au prins bulgare curagi pentru transgresiuni.

Ministrul president Thestokis asigură, că guvernul își va da silința să apere pe locuitorii greci.

NOUȚĂȚI.

ARAD, 20 Iunie 1904.

— **Vizita A. S. R. Principelui Carol la Herăstrău.** A. S. R. Principele Carol a vizitat erî d. a. școala centrală de agricultură de la Herăstrău. A. S. R. a fost primit de directorul școlii cu corpul profesoral și cu elevii școlii și a vizitat laboratoriile, dormitoarele și celelalte dependințe, ferma, pepiniera și stupăria.

La plecare, s'au oferit A. S. R. două mănunchiuri de grâu și orz, legate cu o panglică tricoloră.

— **Begele Edvard în Kiel.** Cancelarul imperial contele Bülow de asemenea va fi de față la primirea regelui Edvard, cum se telegrafează din Berlin. Cancelarul va rasoți pe împărat până la Hamburg și Helgoland; d'aici va pleca cu împăratul la Kiel, pentru a fi prezent la sosirea regelui Edvard.

— **Biblioteca Academiei Române,** a fost vizitată în cursul lunii Mai de 802 cititori cari au consultat: 2345 cărți tipărite, 637 manuscripte, 1197 documente, 89 cărți vechi românești (1508—1830).

În bibliotecă se află un număr de: 1740 cărți, 47 reviste române și 123 străine.

În cursul lunii biblioteca s'a sporit cu: 327 volume și broșuri, 240 reviste române și 142 străine, 10 stampe și portrete, 27 volume manuscrise, 36 documente, 22 fotografii, 93 ziare, 5 foi votante.

— **Adunarea generală a Asociațiunii la Timișoara.** Ni se scrie din Timișoara: Comitetul Despărțământului Timișoara al „Asociațiunii“ a ficsat ca termen pentru ținerea adunării generale ziua de 8/21 Septembrie 1904 (Sta Marie mică și a comunicat spre aprobare acest termen comitetului central din Sibiu. E probabil, că comitetul central va accepta acest termen.

— **Procesul lui Vidu-Barzu.** Cetim în Drapelul: Aflăm că judele de instrucție din Timișoara a încheiat ascultarea martorilor, anunțând în cer-

cetarea prealabilă de apărare, și a transpus procuraturii toate actele pentru a face propunere. Vom ști deci cât de curând, dacă susține ori abandonează procurorul ideea de a improcua cântările „Astăzi cu bucurie“ și „Haidați frați“.

— **Fiul împăratului Wilhelm.** Din Berlin se telegrafează: Prințul imperial Eitel Frideric, care își face studiile superioare la Bona, a trecut azi Rinul înnot, după aceea s'a întors napoi la term cu luntrea. Prințul, după-ce a eșit din apă a mers călare acasă.

— **Scenă din Belgrad.** La pertractarea procesului de Vineri al fostului ministru de interne de pe timpul regelui Alexandru, *Velimir Todorovic* s'a întemplat o scenă de agitațiune. Todorovic cum este știut, a fost acuzat cu defraudățiune din bani publici cu ocaziunea afacerii de moșie din Negoii. Judele, president a întrebat pe acuzat:

— La sfatul D-Tale s'a împecat regele Alexandru cu Tallian Béla?

Todorovic a răspuns cu voce tremurătoare și agitat:

— Năntea regelui decedat am fost nula, precum și ceilalți ministrii. El a poruncit, și noi am ascultat orbește. *De aceea a și perit sermanul rege!* Am ascultat eu și au ascultat radicalii, progresiștii și liberalii.

Aceste cuvinte ale fostului ministru au atins foarte neplăcut pe apărătorii săi Marinovics, și Velicovics, cari de asemenea făceau parte din cabinet pe timpul nefericitului Alexandru.

Cum este respectat regele în Serbia. Regele Petru mereu se lăuda, cât este el de indestulit cu supușii săi, cât de mult crește autoritatea Serbiei (?) de când el șede pe tronul stropit de sânge, ce pace și armonie domnește în țară, și mai ales, cât de mult îl cinstește oștirea. Lauda asta a regelui a fost prea pripită, de-oare-ce după o telegramă din Belgrad un cas destul de plastic dovedește chiar contrariul. S'a întemplat adecă, după venirea actuală dinastiei pe tronul sârbesc, că ministrul de războiu a ordonat distribuirea posei regelui în armată, pentru a avea și cel din urmă soldat portretul stăpânului său. Soldații însă, mai ales cei din garnizoanele dela Nis, și Sabat n'au prea grijit de păstrarea lor, ba le-au rupt bucăți și le-au respirat pe străzi. Acum ministrul de războiu a ordonat cercetare în această afacere, ce nu dovedește așa mare pace și indestulare. Cel puțin și garnizoanele din provincie, cum arată și exemplul, regele este foarte trist respectat din partea armatei.

Epistola din Port-Arthur. Un soldat rus cu numele Morozov din Port-Arthur scrie o epistolă interesantă la Petersburg, care aruncă nițică lumină asupra referințelor și armatei din acest fort cărui i-se pregătește acum cu mare zor o grozavă cădere. Epistola este următoarea:

„Generalul Stoessel dă în fie-care zi nouă ordine. Și cea mai mică greșală este pedepsită cu cea mai mare asprime și cruzime. Eri au fost spânzurați 3 oameni: doi artileriști ruși și un Chinez, pentru-că au furat vutki (râchie) dela un oficer. Cel doi Ruși, când au fost duși la perzare au început să lamenteze, și să ceară grație, numai Chinezul stătea rînjind lângă ei. Un soldat dintre cei condamnați, pe drum până la furcă intru atât a slăbit în urma groazei ce l-a cuprins, încât a trebuit dus de soldați până la ștreang. De odată s'a smâncit din mâinile celor-ce îl ajutau să se țină pe picioare, dându-și cu capul de o peatră pentru a se sinucide. Celalalt soldat s'a stăpânit mai mult, fiind mai curajos, și pășind cu fața indiferentă lângă soldați. Deodată a început să-l curgă sânge din gură: nefericitul și-a mușcat buza. Ajunși la locul de perzare, preotul Urmanski a pășit mai înainte în fața celor doi Ruși, pentru a le da ultima consolare; apoi se adresă către Chinez cu cuvintele, că dacă înainte de moarte se pocăește, se va putea și le mântui de focul vecinic Chinezul însă fără să arate semne de înclinare pentru pocăință, a răspuns: Mai bine intru în focul vecinic, decât în raiul vostru rusesc.

— **Contraadmiralul Uhtomski** e adus sub pază la Petersburg, unde va fi judecat pentru înalta trădare. Deci nu e adevărat ceea-ce se spunea că Uhtomski a sosit la Petersburg și că e în libertate.

— **Kuropatkin** vizita un spital, împărțind decorații la cei mai viteji. Era acolo și un Japonez rănit; Kuropatkin l-a privit prietinos și i-a

zis prin talmaciu: „Am fost în Japonia și am văzut că Japonezii sunt oameni buni; acuma vîd că sunt și soldați viteji, cu care e o plăcere să te lupți“. I-a dat voie să scrie la rude și i-a dat și 20 ruble.

— **Reuniunea pentru apărarea animalelor și luptele cu taurii.** Reuniunea regnicolară pentru apărarea animalelor a adresat ministrului afacerilor interne o petițiune, în care protestează contra luptelor cu taurii. Reuniunea relevă faptul de mare greutate, că și asupra publicului mai cult au fost aceste reprezentațiuni de influență stricăcioasă, ear pe lângă bilete de reduse intrare vor fi în măsură și mai mare deșteptate și încurajate înclinările latente în om spre bestialitate. Se provoacă apoi Reuniunea la presa externă, care a condamnat aspru acest nou mijloc de distracție, care se va desvolta va fi spre dauna altor institute cu menire superioară și mai ideală pentru a distra și instui masele și de altcum crude, și în fine se provoacă Reuniunea la eventualitatea sigură, că taurul va fi străpuns pe arenă din bătaie de joc, fără milă, numai din simți de bestialitate și pentru a arăta matadorii un curaj, care de multe ori face rușine și celui mai laș om. Acest ultim motiv este, care face ca Reuniunea să nu poată tolera un astfel de loc, unde se dau jocuri, în cari animale să fie martirizate, chinuite și batjocurite de dragul de a oferi distracție unui public az încă destul de uman, dar mâne probabil sătos după sânge. Cu considerare la toate acestea Reuniunea roagă pe Ministru, să interzică acest fel de circ, care poate fi bun numai pentru Spanioli, cu al căror suflet se potrivește, și cu a căror disparițiune de pe scena lumii vor dispărea și aceste jocuri barbare, demne numai de cultura din epoca de piatră, și incompatibile cu civilizația de azi creștină.

— **Succesul unei cărți.** Romanul lui Bilse, fost locotenent prusian cu titlul: *Dintr'o mică garnizoană* precum știm a costat pe auter rangul. Asta însă n'a avut să aducă nici o pierdere mare, căci prin asta mai popular a devenit, iar romanul s'a epuizat cu o iuțală, cu care se pot făli numai romane celebre. Exemplarele vîndute au adns autorului un venit curat de 150.000. Marel Bilse posedă acum în Zehlendorf din apropierea Berlinului o villă.

— **Cea mai mare tipografie.** Aceasta se află în Washington și este proprietatea Statelor-Unite. În ultimul an spesele acestei tipografii s'au urcat la 12,793.876 dolari. Salarul funcționarilor dela tipografie a fost 95.754 dolari, hârtie s'a consumat de 3.959.402 dolari, în cari sunt compute și spesele pentru mărfuri de compactorie. Leafa culegătorilor, a mașiniștilor și compactorilor a fost de 2,479.522 dolari. Spesele tipăriturilor pentru cameră au fost de 125615 dolari. Senatul a comandat lucru în preț de 133.455 dolari; lucrul tipografic șevășit pe seama camerei a costat 303.468 dolari. Cât e de grozavă circulațiunea la această tipografie dovedește mai eclatant împrejurarea, că numai pentru periile pe seama corectorilor s'a folosit hârtie în preț de 1789 dolari!

— **Banditul din Maroc.** Am pomenit și noi, cum banditul marocan Raizuli a prins grecul american Perdicaris, spre a storce bani și poziție dela sultan pentru extradarea lui. Referitor la afacerea asta telegramele recente spun, că Raizuli insistă cu încăpăținare pentru obținerea a lor 4 districte, asupra căror să dispună absolutistice, și că 3 puteri, între cari și statele-Unite să ia răspunderea pentru împlinirea celor promise de către sultan. Cererea aceasta a banditului este considerată ca una ce nu se poate împlini, cu toate că viața pe prinsonierilor se află în mare pericol.

Guvernorul a împlinit una dintre pretensiunile lui Raizuli, decretând deținerea duor seichi ai tribului misuar, cari la timpul său au făcut să fie prins banditul.

— **Dalai Lama prins.** Războiul Englezilor contra Tibetului a luat o interesantă întorsătură. Cum se telegrafează din Gianto, o trupă galopantă engleză a prins pe Dalai Lama, care chiar venise din Lhasa și a declarat, că dacă Englezii se vor apropia de Lhasa, Tibetienii vor lupta pe moarte și vieță, adăugînd, că Dalai Lama a luat toate măsurile pentru refugiarea în China.

— **Orașe nimicite de foc.** Cum se vestește din Kiev, orașele Korostisev și Lubine au fost nimicite de un incendiu grozav, căruia au căzut jertfă și 120 oameni. În orașul Korostisev s'a

aprins o casă la mezul nopții; la moment a luat foc întreg edificiul, ear viforul a dus focul de pe casă pe casă, și aproape în decurs de o oră întreg orașul era o flacăra. Locuitorii partea cea mai mare au fost surprinși în somn și așa au perit. Până acum au fost aflate 117 cadavre jumătate arse, dar este teamă, că mai mulți au perit. În trei ore au ars 200 case până la pământ. Deore-ce toate au fost mistuite de foc, a izbucnit o mare foamă. Tot așa nenorocire a dat și peste orașul Lubine, unde 300 case au ars până la pământ și 1200 oameni au rămas fără căpătâl. Dauna trece și aci peste 1 $\frac{1}{2}$ milion de coroane.

— **Apel!** Toți acei prea stimați domni cărora li-s'au trimis apel-colecte pentru reedificarea bisericii gr.-or.-rom din comuna mixtă (Drăgoteni) sunt rugați să binevoiască a le retrimite la destinațiune cât să poate mai curînd.

În numele comunei bis. gr.-or rom. din Drăgoteni ca administratorul acela rog însă și pe aceeași cale pe toți Prea stimații domni colectanți, că dacă până acum n'ar fi putut ajunge rezultatul dorit să nu cruțe oboseală ci să bine-voiască a ostăni și îndemna pe toți oamenii de bine ca să jertfească cât mai mult pentru preamărirea lui Dumnezeu și spriginirea poporului nostru mult cercat.

Mă întorc cu rugarea-mi modestă și către toți acei prea stimați domni bine-voitori și marimonioși cărora nu li-s'au trimis colectă dar cari se interesează de soarta și cultivarea sufletească a poporului nostru român, și cari sunt buni creștinii și doresc a jertfi pentru altarul Domnului să trimită dinarele-jertfele lor până la finea lunii c. la adresa subscrișului.

Toate dăruirile se vor evita pe calea jurnalistică.

Feneriș, la 1/14 Iunie 1904. Gornel Foltușiu, paroch, administ. în Drăgoteni.

Testamentul meu.

de Benedek.

AURICĂ I.

Nici pe lume nu erai și deja eram nedreptățită de tine, Aurică, draga mea fetiță! Mă posomorea, mă făcea ursuz gândul: dar dacă mi va fi copilul prim, fată. Imi era teamă de surisul compatimitor al cunoșcitorilor: fată! Ei, — îți gratulez. Ursita tristă a sexului tău, Aurică, e, că nimănui nu-i place, dacă primul născut e fată, și iată abia te'naripezi, abia te încălzești în cuibul tău, felurite răpitoare te încunjură, te impresoară și noi încă ne bucurăm, dacă dintre aceste răpitoare cutareva te prinde te duce poate departe, departe... Ursita funestă a sexului tău, Aurică e, că dacă ești frumoasă te impresoară tinerii ca pe floricele albinele, te urmăresc ca umbra, stăruiesc pentru un cuvînt frumos, pentru un suris, dar adîncul sufletului tău nu-l privesc, sau și privindu-l, comoara cea prețioasă nu vor cunoaște-o nici când. Și ce destin fatal, bărbatului tu-i este destul o viață ca să te cunoască, să te aprecieze după comoara sufletului, și ochiului tău e destul un moment să privească în adîncul sufletului bărbătesc, — ah de ce oare de regulă atunci, când deja e prea tîrziu, când deja te sbați acolo cu aripile ciuntite, și numai o scăpare mai ai: moartea!

Caută, caută Aurică, draga mea fetică, lasă răsune curtea, lasă resune casa, cîntul tău răsunător poate imi va alunga melancolia... Te furișezi sub fereastră, surizînd te înalți și aud: tată „cuc“. Privesc într'acolo, deja ai dispărut. Stai ghemuită la tulpina păretelui, pîlîită ca un gîndecel la rădăcina firului de iarbă. Scriu mai departe și aud din nou: „cuc“ tată, „cuc“ scrii?

Aurică nu mă conturba, scriu versuri.

Cui? — Ție, Aurică ție.

Aud cum fugînd la copil te lauzi: tata'mi scrie versuri!... Și scriu mai departe. Deja nu-ți aud glasul dulce răsunător, nu-ți vîd ochii tăi negri strălucitori, zîmbitori. Și ne-vîzînd ne-simțînd pe nimenea în apropiere'mi sufletul imi rătăcește în viitorul depărtat. Când nu te mai aud ciripind, ci deodată numai ce îți-s'a întemplat? Tu care numai eri cu ris argințiu te legănai pe genunchi-mi, azi nu-ți mai găsești locul acolo, te neliniștești și deși a grăi nu cutezi, simțesc, că stă

ruești a te scăpa de mine. Ne plimbăm pe stradă și tu care numai eri erai cu curaj, fără de a-ți păsa de cine-va, vorbeai cu mine, vedeai și observai toate și pe toți, azi nu mai auzi, azi nu mai vorbești, cu capul plecat treci printre noi, privind numai la căți-va pași naintea ta... Și acasă nu mai ești așa vioae, așa de curajoasă ca și mai nainte. Tu în naivitatea ta te bucuri văzând haina lungă, dar numai până atunci până-ce odată de două ori treci visând prin odăi, după aceea iute te potolești, ești serioasă, mai serioasă poate de cum mi-ar plăcea...

Ah! Aurică de ce nu poți rămânea tot fețița aceia limbută. Deja mă muncеște gândul pentru viitorul tău. Văd în tine frumseța intrupată, văd cum te urmăresc, văd cu câtă îndrăzneală te fixează ori-ce om fără de căpătăiu, văd în jurul tău tineri cu căpătina seacă, cu inima deșertă dar cu grije îmbrăcați, cari numai frumsețea și-o văd, dar cuprinsul nobil al inimii tale nici că o observ, dar nici nu o prea caută, cari pentru aceea totuși îți laudă toaleta susținând că e făcută în Paris. Și nu le vine a crede, când zici, o nu, împreună am croit-o cu mama!

Și aceasta așa se va întâmpla Aurică. Timpuriu ba poate prea de timpuriu vei vedea că al tău tată e un biet muncitor. Cu condeiul său câștigă pâinea de toate zilele, ție și lor îmbrăcăminte.

Minuni se întâmplă cu hainele mele. Ani se rostogolesc asupra lor și ele nici că simțesc. Mă surprind cum se reînnoesc în fie care an. Seara când mă desbrac așa mi-se pare, ca și cum ar fi rupte în coate, mă uit dimineața și observ că a fost un vis, bagseama au ajuns în degete de zine. Caut petecul și nu-l găsesc. După aceea mă uit la tine. În suris cu nevinovăție, dar văd cercanul vânet întinzându-se în jurul ochilor tăi.

Draga mea fetiță! Earăși ai priveghiat?

Nu dragă tată, nu!

Onesta noastră sărăcie deși nu o ținem în secret, nu o văd oamenii. Dar eu nopți întregi petrec neadormit pentru tine. Mi-ar plăcea, că tot-deauna până la moarte să te văd în cuibul meu. Și ca odinioară, când te legănam pe genunchi cuprinzându-te să nu cazî, acum involuntar îmi ridic mâna spre a te apăra, ca să nu mi-te răpească.—Și înzădar, odată totuși te vor duce...

Dar cine va fi acela? Oare fi va bărbat care să-ți vină înainte zicându-ți, d-șoară te iubesc! Nu frumseța, — ci inima-ți m'a lăntuit. Leafa mea nu e mare, nu-ți pot promite, că viața lângă mine îți va fi fără de griji, dar dacă așa m'ai ști iubi, precum eu te iubesc, fără de șovăire îmi poți da mâna. Acest bărbat, — dacă îți va cere mâna — nu face parte dintr'acea, Aurică, cari bîjbăind te impresor pe stradă și cari între sine te compătimească zicând: ce pagubă, că-i săracă! Acest bărbat poate nici că cutează să se apropie de tine de ceilalți, ci în inima sa cu intristează te însoțește de departe, temându-se, că amăgită fiind de vorbele dulci și splendoarea esterioră, pe el nici că-l vei lua în seamă, nici când. Acest bărbat din când în când umblă la casa noastră, și până-ce ceilalți nu mai înceată din flecări, el tace și iar tace, deși doamne multe ar avea de spus.

(Va urma).

Bibliografi.

A apărut:

Istoria lui Ștefan-cel-Mare pentru poporul român, compusă de dl. profesor universitar N. Iorga și tipărită cu cheltuiala ministerului instrucțiunii publice și al cultelor.

În frumoasa emulațiune ce se manifestă în general în vederea serbărilor pe cari întreg neamul românesc le organizează pentru comemorarea unuia din cei mai străluciți Voevozi naționali, scrierea d-lui prof. N. Iorga este bine venită să ne istorisească viața și vitejeștile fapte ale Marelui Domnitor.

Numele autorului, un adânc cunoscător și un neobosit cercetător al trecutului nostru istoric, ne scutește de ori-ce altă recomandare.

Se poate citi Istoria lui Ștefan cel Mare scrisă de dl. N. Iorga cu încredințarea că va afla viața și faptele lui Ștefan Vodă după dovez, documente de o netăgăduită valoare și un riguros adevăr istoric.

Este de asemenea inutil să stăruim și asupra stilului.

Cartea este scrisă în adevăr pentru popor. Se poate comanda în Arad la librăria P. Simtion, ediția populară cu 75 fil. plus 20 fil. porto, ediția de lux 2 Cor. 50 fil. și 30 fil. porto.

Economie.

Arad, 18 Iunie.

Stipendii pentru studenții școlii de agricultură din Cluj. Direcția institutului de agricultură reg. din Cluj publică concurs pentru ocuparea a 12 locuri gratuite pe anul școlar 1904—1905.

Aceste locuri sunt rezervate în locul prim pentru elevii ce intră în anul 1 în institutul de agricultură din Cluj-Monostor. Pot competi numai tinerii născuți în comitatele ardelen, inclusive în părțile anexate, adică comitatele de odinioară ale Crasnei, Solnocului de mijloc, Zarandului și Kóvárului. Se cere, ca tinerii să fie săraci și să dovedească în studii clasă generală bună. Stipendiul constă din întreținere completă și locuința în conviciul internatului încălzit, luminat, haine de pat, spălat și în caz de boală cură gratuită.

La petițiunea fără timbru sunt de a să alătura:

1. Atestat că au absolvat cel puțin 7 clase gimnasiale sau reale, ori că au absolvat școala comercială superioară. Cel cu testimoniu de maturitate și în general cu cvalificație mai multă vor fi preferiți. Cererile absolvenților de 6 clase gimnasiale, reale sau ale școlii civile vor fi considerate numai dacă până la 8 Octombrie nu vor intra petiții în deajuns dela aspiranți cu clase mai multe.

2. Atestat de botez despre locul nașterii și despre împlinirea vrstei de 16 ani.

3. Atestat de sărăcie, care să fie vidimat de primpretorele cercului, în oraș de căpitanul de poliție.

4. Atestat medical, în care să se constate, că petentul e sănătos, bine încheiat și vaccinat.

5. Declarația părinților sau tutorilor, că în semestrul I. vor plăti în total circa 90 coroane drept deosebite taxe pe sama petentului și că să vor îngriji de recvisitele de învățământ, de îmbrăcăminte, în caz de trebuință și de bluza de pompier.

În petiție sunt încât a să înșira: locul de parținerie al petentului, starea părinților, locuința lor, numărul fraților și vîrsta lor, mai departe că orfan e sau ba. Petițiunile adresate ministrului de agricultură ung. reg. trebuie trimise la Cluj până la 15 Iulie.

Inscrierile să fac din 1—8 Octombrie. Eventuale informații sunt a se cere dela direcția institutului (director: Dr. Szentkirályi Ákos).

• **Geogeană.** institut de credit nou înființat la Geoagiul de jos, — își va putea începe în curând activitatea — scrie **Libertatea** — căci zilele astea i-au sosit Statutele întărite de tribunal.

• **Școala agricolă din Lugos** are cam 30 învățăcei, aproape toți fii de țărani români Bănățeni, cari parte sunt stipendiști capitalului gr.-cat din Lugos, parte ai comunității de avere din Caransebes, iar alții fii de țărani cu dare de mână, cari își trimit băeții acolo, ca să-și însușească modul unei culturii raționale al pământului și al prăsirei vitelor și să se facă economi harnici, ori să-și găsească alții aplicare pe la domenii sau moșiile mari. Ca să fie cineva primit, trebuie să fie trecut de 16 ani și să nu fi împlinit 19, să fie bine dezvoltat și deplin sănătos, să aibă 4 clase primare. Cursul ține doi ani, în care timp fiecare se poate cvalifica destul de bine,

de oarece aproape ei înșiși administrează moșia de pe lângă școală, tot ei îngrijesc și de toate soiurile de vite și le vin în ajutor zileri, numai când e lucrul de câmp mai întezit, ca la secerat, îmblătit, ect. În fiecare an în Septembrie se dă examen. Instrucția la curs să împarte în teoretică și practică. Cea dintîi ține patru ore nainte de prânz, în fiecare zi, iar cea din urmă 3 ore d. p., Sâmbăta însă e timp de odihnă.

• **Reuniunea regnicolară a stuparilor** pentru a înlesni cultura albinelor, îndeosebi pentru a feri pe oamenii mai lipsiți de mijloacele de oarece cheltueli nefolositoare când cu începerea stupăritului, a luat în mână fabricarea și vinderea de coșnițe bune și ieftine și a tuturor uneltelor trebuincioase la cultura rațională a albinelor, ca unelte de oțel, mașini de estras mierea, prese pentru gătirea fagurilor artificiali, vase pentru miere, faguri artificiali ect. Aceste obiecte să pot procura mai ieftin și mai bune decât ori unde dela numita reuniune (Budapest, VII., str. Damjanich Nr. 34/b), Catalogul ilustrat al reuniunii să trimitte la cerere ori cui gratuit. Reuniunea îngrijește gratuit și de vinderea mierii și a cerii, asigură prețul de vânzare și îngrijește tot gratuit și de vasele trebuincioase pentru transportul mierii. În anul trecut reuniunea a plătit membrilor săi pentru miere și ceară 100.000 coroane.

Licitațiune minuendă.

Pe baza încuviințării Ven. Consistor diecesan din Arad 30 Maiu (12 Iunie) 1904 Nr. 3200 se escrie licitațiune pentru renovarea sf. biserici gr.-or. rom. din Șimand (comt. Arad), cu prețul de exclamare în general 8196 cor. 25 fil.

Licitațiunea verbală și cu ofertele închise se va ținea la 12/25 Iunie 1904, la orele 10 a. m. în casa bisericii.

Planul: specificarea de spese se poate vedea la subsemnatul conducător al oficiului parochial și la arhitectul I. Nig a Arad (Atzél Péter u. 1 sz)

Cel-ce voește a primi lucrarea are să depună un vadiu de 10% în bani gata.

Șimand, 2/15 Iunie 1904.

Augustin Beleş, cond. oficiului parochial.

270 1—3.

INSERTIUNI ȘI RECLAME.

100 bucăți

de

Propise de școală

cunoscută peste tot locul, costă **una coroană**, pe lângă trimiterea anticipativă a prețului plus porto postal de 30 fileri expedițiunea se face franco sub legătură în blocuri tari pentru a fi scutite contra frângerei: Dela 100—750 bucăți francarea se face pentru 72 fileri. Cu rambursă spesele de expedițiune sunt cu mult mai mari.

Biuroul de administrațiune al lui

Ingusz I és Fia.

Arad

207

Dr. AUREL VLAD

— Ședința din 6 Iuliu nou. —

G. Sturmman, notar: Aurel Vlad!

Aurel Vlad. Onorată Cameră! Față de guvernul actual mi-am exprimat deja neîncrederea atunci, când s'a prezentat înaintea dietei. Acum însă, când avem de-a face cu fapte de cărmuire ale guvernului, acum când cunoaștem politica lui și din declarațiunile cari le-a făcut, cunoaștem și spiritul în care vrea să cărmuiască țara, neîncrederea mea e mai mare, așa încât nu pot vota bugetul nici cu ocazia desbaterilor generale.

Guvernul actual a promis în programul său o multime de reforme, dar mijloacele prin cari execută aceste reforme dau ansă la cea mai extremă neîncredere. Guvernul, după restabilirea ordinii parlamentare, care i-a reușit numai prin amenințarea cu clătura, a aflat de cuviință ca cel mai urgent lucru a se ocupa de sporirea lefurilor ofițierilor. Și anume în primul rând s'a apucat să regulate leafa funcționarilor comitatensi. Al doilea act al lui a fost acela, că a sporit bugetul militar.

Faptul, că guvernul s'a ocupat prima oară cu ridicarea lefurilor ofițierilor comitatensi, dovedește, că primul gând al guvernului actual a fost acela ca să câștige și să ademenească pe aceia, cari vor îndeplini misiunea de coorteși la alegere.

Dacă avem în vedere avantajile pe cari le promite agenților administrativi, ușor ne putem da seamă, că aceștia sunt copiii răsfățați ai guvernului, iar guvernul știe ce face. Prin angajamentul acestor sarcini statul ia asupra sa astfel de greutate, încât pe terenul reformei de dare și a politicii sociale s'a făcut pe mai mulți ani imposibil, deoarece situația financiară a statului nu permite reforme pe acest teren. Cu toate că de ani de zile se cere de urgență reforma dărilor, lucru pe care l-au recunoscut chiar și miniștrii de finanțe, cu toate acestea prin angajamentul acestor sarcini, realizarea ori-cărei reforme de dare au făcut-o imposibilă pe mai mulți ani. O reformă de dare corespunzătoare spiritului veacului nostru aduce cu sine, după cum însuși ministrul de finanțe a declarat, scăderea interimară a veniturilor statului. Deci prin aceea, că se măresc lefurile funcționarilor și se sporesc cheltuielile armatei, facem imposibilă reforma dărilor, care, dacă vrea să fie dreaptă și leală, trebuie să îmbrățișeze darea progresivă, minimumul de existență și neviolarea căminului, pentru că fără îndeplinirea acestor reforme înzădar vorbim aici de situația mizerabilă a micului proprietar, pe care nu o putem îmbunătăți altfel, decât prin aducerea acestor reforme.

În cursul desbaterilor bugetului colegul meu, dl L. Hornyánszky, din partidul guvernamental, a descris în colorii triste situația proprietarilor mici. S'a ocupat și de acele cauze, cari au creat această situație. După părerea mea însă a scăpat din vedere astfel de cauze, cari au contribuit simțitor la agravarea acestei stări de lucruri. Situația tristă a micilor proprietari e de a se atribui în mare parte raporturilor administrative mizerabile. Agenții administrativi nu privesc poporul de concetățeni, ci de material bun de exploatat; iar judecătura în materie de transgresiuni urmărește ținta, de a înlesni administrației aducerea la sapă de lemn a țărânilor și a-i da în mână toiagul pribegiei ca să plece în America, în România sau în lumea largă.

Eu voi ilustra cu pilde câtă dreptate am, de exemplu: un om, Ioachim Cosma din Burjuc — al cărui nume îl amintesc și intru în amănuntele acestei întrebări, ca să se vadă cât de rece și brutal se tratează cetățenii, — fără ca să fi fost avertizat pentru o păgubire de pădure i-a luat subnotarul vaca și i-a vândut-o fără licitație, cu 30 de coroane, de și vaca era vrednică 140 de coroane.

Ași putea cita nenumărate cazuri de asemenea natură, nu numai pe acest teren, dar și pe terenul judecătorei de transgresiune, unde se lucrează tot în acest spirit și peste tot bietul popor e așa de aspru pedepsit încât după achitarea unei astfel de pedepse e aproape nimic. Apela-re-a e admisă, dar judecătoria de gradul al II-lea de obicei aprobă sentința. Și conform legii privitoare la administrație, după două sentințe conglăsuitoare apelarea nu e permisă, și pedeapsa rămâne. Pedeapsa obicinuită la întâiul cas e 50—100—200 coroane, iar achitarea unei pedepse atât de mare pentru om sărac, e chestiune de existență. Destul, că administrația

noastră rea nu merită nici leafa ce a avut-o până acum, de cum să merite îmbunătățirea ei.

Domnul prim-ministru și-a motivat proiectul despre sporirea lefurilor, spunând, că prin asta s'ar îmbunătăți administrația. Mă rog irtați-mă administrația va fi poate mai scumpă, dar tot atât de rea ca și până acum. Va fi tot atât de rea, pentru-că ofițierii dela administrație, — dacă n'au fost mulțumiți cu leafa lor de până acum vor primi și de astădată buni bucurși, sporirea de leafă, dar tot nu vor abdice de veniturile laterale de până acum.

Guvernul, pe cale administrativă ar putea să facă foarte mult pentru țărani, pentru micii proprietari, dacă peste tot i-ar zăcea la inimă chestia asta. Mult ar putea face mai ales, dacă legile despre pădurit li-ar pune în practică în așa chip, că nici pășunatul să nu se facă cu neputință și nici creșterea vitelor să nu se zădărnicească. Eu care sunt dintr'un ținut, al cărui locuitori trăesc așa zicând exclusiv din creșterea vitelor, am fost de nenumărate ori martor cum prin practisarea și executarea greșită a acestor legi despre pădurit, poporul e despoiat de pășunat; pășunatul i se ia, și sârmanul de el e nevoit să sădiască păduri chiar și pe teritorie, pe cari foștii iobagi li-au cumpărat ca să le folosească drept pășune.

Mintuirea micilor proprietari nu e neapărat de lipsă numai din motivul că prin asta statul își câștigă mai mulți cetățeni supuși dărilor, ci și din motivul, că ei sunt așa zicând temelia țării, ... că fără mântuirea și bunăstarea acestora nu poate țara să fie fericită.

Între astfel de împrejurări n'avem să ne mirăm dacă socialistii cuceresc mereu teren, n'avem să ne mirăm dacă lucrează cu așa rezultat ca în patria mai răstrînsă a domnului prim-ministru, în Bihor. Și să nu crează guvernul, că prin confiscarea foilor socialiste, prin arestarea și pedepsirea agitatorilor socialiști se poate pune capăt acestor mișcări socialiste; să nu creadă mai ales, că prin vârsări de sânge ca cea dela Aleșd, poate să stingă cu desăvârșire această mișcare. E nevoie de reforme radicale și nu de vârsări de sînge.

Vârsarea de sânge dela Aleșd are o deosebită importanță, pentru-că, am putea zice, a fost pusă la cale în mod oficial; autoritățile conduse de considerațiunile de partid au îndemnat poporul în cunct să ia parte la adunare. Să precizăm cele întâmplate. Partidul independentist a convocat o adunare populară la Aleșd. Partidul dela putere a hotărât s'o zădărnicească și autoritățile numai decât au fost gata să se pună în mișcare (O voce din dreapta: *Povești*). Nu-s povești cele ce spun, ci tristul adevăr! Pretorii și notarii i-au trimis pe socialiști să spargă adunarea; dar autoritățile n'au luat măsură să împiedece poporul, și nu calce peste hotarele permise de legi, și urmarea a fost că poporul sedus de autorități, a căzut jertfa baionetelor purtate de gendarmii chiemați de aceleși autorități.

Un punct cardinal al programului mărturisit de actualul domn prim-ministru e liberalismul. Auzind aceasta declarație fără voie îți vine în minte de zicala latină *difficile est satyram non scribere*, pentru-că guvernul actual numai liberu se poate numi. Începînd cu anul 1876, când stînga centrală a fuzionat cu partidul lui Deák, adică începînd dela formarea partidului liberal, partidul acesta nu se poate provoca la o singură creațiune liberală. Într'un studiu apărut paremi-se în «Uj-Idők» se observă cu mult adevăr că la noi liberalismul s'a manifestat numai într'un facerea de trebșoare. Liberalismul ni-a adus instituția virilismului, care nu e instituție liberală, fiindcă asigură intereselor plutocrației. Partidul liberal cu o singură creațiune așa zisă liberală se poate mândri, cu legile despre căsătoria civilă. Dar legile acestea sunt atât de liberale, încât fără teamă li-ar putea pune în practică chiar și Țarul Rusiei. În programul dlui prim-ministru a găsit loc și re-visuirea legii electorale, dar nu în urma ideilor sale liberale, nu din îndemnul său propriu, ci în urma unui pact încheiat cu partidul kosutist. Domnul prim-ministru, în vorbirea sa din urmă ni-a pus în vedere revizuirea acestei legi, și ni-a spus, că ce-i drept revizuirea asta nu se va putea face destul de vreme, ca a alcătuirea listelor electorale pentru anul 1905 să poată fi luată drept basă legea asta nouă, dar ni-a promis, că alegerile din 1906 se vor face pe baza acestei legi. Ei bine, nouile legi cu greu vor aduce reforme radicale.

E știut doară, că soarta partidului liberal e în strînsă legătură cu legile electorale de astăzi, e știut doară, că soarta partidului liberal e așezată legată de legile electorale de astăzi. Partidul liberal a introdus dreptul de candidare a fișpanilor și a pretorilor care fapt numai liberal nu poate fi.

Ori ce reformă esențială, ori ce lărgire a dreptului electoral ar avea drept urmare disolvarea partidului liberal.

Că partidul liberal, care astăzi e la putere, cum înțelege liberalismul, si într-un cât respectează unitatea țării și egalitatea cetățenilor, ni-o lămurește împrejurarea, că legea despre regularea uniunii cu Transilvania a susținut până la altă dispoziție censul stabilit în mod interimar, de dieta dela Cluj, și acest cens liberal a fost acceptat și de legea electorală din a. 1874, așa încât într'o singură țară avem două legi electorale. Și ci să dovedesc, marea deosebire între censul electoral din Ardeal și din Ungaria mă provoca împrejurarea, că în părțile ardeleni drept basă al dreptului electoral nu servește mărimea proprietății, nu pătratul de pământ, ci darea ce se plătește după un venit catastral de 84 fl. ...

Asta însă numai la sate e așa, căci în orașe cu magistrat darea nu trebuie să treacă preste 8 cor. 10 bani. Sau cu alte cuvinte, dacă cineva e locuitor în vr'un oraș, cu magistrat, ajunge dare de 8 cor. 10 fl. ca să fie alegător dar dacă e alegător într'o comună învecinată, pentru dobândirea aceuiași drept se cere dare de 35 cor. Anomalia asta va fi și mai eclatantă, dacă vom face o asemănare între cercurile electorale. Comitatul Hunedoara se bucură de fericirea că n'runcul din cercurile sale e în vigoare censul din Ungaria, iar în celelalte cercuri din Ardeal, si urmarea e, că în acest 5 singur cerc avem aproape atîția alegători, călți avem în toate celelalte împreună. Ca să ilustrez și mai bine cele zise, ajunge să amintesc că în cercul *Dobrei*, pe care de presinte îl reprezintă eu, și care numără 87 comune, sunt 560 alegători, iar în cercul dela Baia de Cris, care nici în privința teritorului, nici în privința numărului comunelor nu e mai mare decât cercul meu, alegătorii sunt în număr de peste 5000. Avem cercuri notariale de 7 comune, în cari pe baza dării de pământ nu este un singur alegător. Observ, că cercul meu e învecinat cu cercul Făgetului. Odată, întreb de un țaran cunosător al rapoartelor din cercul Făgetului ce e pricina, că în acest cerc alegătorii nu plătesc decît 10 cor. dare, iar el plătește dare de 35 cor. și tot nu e alegător, n'am avut ce să-i răspund, decât că asta-i nedreptate. Asta, Onorată cameră, în adevăr e nedreptate, și tristă lumină aruncă asupra constituționalismului și liberalismului maghiar, că această deosebire de cens a fost susținută până astăzi, cu toate că însuși legea consideră aceasta dispoziție ca o dispoziție interimară. Și chiar de aceea on. camera, văzînd că on. guvern s'a ferit până astăzi de ori ce pas ce ar putea duce la o egalizare a censului, imi iau voie a întreba on. guvern, dacă are de gând ca prin reformele proiectate să pună capăt acestei stări de anomalie crasă.

Respectul legilor observat din partea guvernului l-a ilustrat și-l ilustrează de minune răspunsul dat de domnii ministru de culte Berzevicy la interpelarea mea în chestia școlilor dela Zam. Regret, că la răspunsul acela n'am putut fi de față, dar fiind-că acest răspuns s'a dat în conștădere cu domnul prim-ministru și fiind că cuprinde sancționarea ministerială a unei încălcări de legi, mă provoc la el numai ca să luminez cum respectă guvernul actual legile. Lucrul stă așa, că autoritățile cercuale și comunale de acolo au silit copiii obligați se cerceteze școală, să umble la școala de stat, iar pe cei cari nu s'au supus acestei porunci i-au pedepsit cu amîndă în bani. Domnul ministru în răspunsul său dat la întrebarea mea a recunoscut acest fapt, dar a motivat porunca cea, spunînd că aceea școală, adică școala confesională din Zam nu corăspunde — mai ales ce privește mărimea saletor — cererilor legilor, și că prin urmare nici n'ar fi fost permis să se primiască în aceea școală atîția băieți obligați a cerceta școala. Dispoziția autorității cercuale a purces dară din respectul legilor. Și-apoi firește, procedura asta a fost scaldată în mierea șovinismului, căci scaldată în

mierea asta, ori ce nelegiuire ușor devine acceptabilă.

A spus că autoritatea cercuală o purces foarte corect.

Dar să presupunem că în adevăr sala din chestie n'ar fi fost destul de spațioasă să poată intra în ea toți copiii primiți la școală, nu a cercat a executa dispoziția unei legi călcînd în picioare a altă dispoziție, legală care le dă drept părinților să-și dea copiii în școală în care vor. Legile despre instrucția populară espres le dau părinților acest drept, și dacă copilul va cerceta școala confesională nu va putea fi pedepsit drept unul ce nu cercetează școlile, iar o procedura care are de scop să facă părinții să-și trimită copiii în altă școală decât cea în care vor ei să-i trimită, e o nelegiuire patentă, ce jignește legile despre responsabilitatea ministerială.

Spiritul de guvernare, cu alte cuvinte spiritul liberal al actualului guvern îl caracterizează și faptul următor. În H. Dobra a ezistat o casină, a cărei membrii au fost amestecați români, maghiari și ovrei. În urma alegerii casina a fost prezentată ca cea care poartă vina la toate, și autoritățile — ca să abată luarea aminte a lumii dela isprăvurile lor — au dat goană asupra ei, așa încât încă sub ministerul contelui Khuen-Hédervary, casina a fost desființată, cu toate că desființarea asta n'a puțut fi motivată prin nici un fapt concret. Casina nu ezista, dar se simția lipsa ei. Români din Dobra apoi și cei din Hunedoaras'au hotărât să înființeze una nouă. Și-au alcătuit statute, li-au înaintat spre înaintare, darspre cea mai mare uimire a tuturor, domnul ministru de interne a refuzat să le aprobe sub pretextul, că în Ungaria naționalitățile nu pot înființa casine.

On. Casă! Introducerea legii despre egala îndreptățire a naționalităților, avea introduce pe care astăzi mulți vor s'o interpreteze fals, căreia vor să-i dea un înțeles la care alcătuirii ei nici nu s'au gândit, înțeles diametral opus cu intențiile a celor, — repet, introducerea acestei legi spune espres, că toți cetățenii, fără deosebire de naționalitate, sunt membrii egali îndreptății ai națiunii politice maghiare, și că această egală îndreptățire nu e mărginită decât în privința folosirii limbilor în oficii. Eu cred ca dreptul de înțurire și asociare nu are nimic de a face cu dreptul folosinței limbilor, deci în privința aceasta egala îndreptățire nu poate suferi restricțiune. Și cu toate eă toți știutori de drept constituțional și administrativ consideră dreptul de asociare și înțurire de un effuac al libertății individuale, domnul ministru îl șterge cu o singură trăsura de condei.

Și tocmai acest fapt aruncă o lumină tristă asupra partidului și ideilor liberale, că dreptul de asociare și înțurire care formează dreptul cardinal al cetățenilor, nu e regulat prin legi. Acesta atîrnă într'u toate dela volnici a autorităților administrative și când s'a adus legea primitoare la judecătura administrativă s'a ocilit intenționat ca astfel de întrebări, cari sunt de natură pur constituțională și civilă, să fie cuprinsă în sferă de activitate a judecătorilor administrative.

(Scaunul prezidențial îl ocupă Dionisie Perczel, președintele dietei.)

În aceasta privință și-a rezervat domnul ministru dreptul discrețional. Vreau să scot în evidență încă un singur fapt, care de-asemenea formează hotărât și fătșiș o călcare de lege. În Bistrița membrii congregaționali români au format club independent pentru propășirea intereselor lor. Acest club la propunerea cumnatului actualului ministru, fișpanului de-acolo, a fost desființat de căpitănul de poliție, iar împotriva membrilor clubului s'a pornit cercetare pentru transgresiune.

On. Casă! Aceasta procedură a guvernului, respectivă a autorității din Bistrița e un atentat în potriva libertății civile și a dreptului de înțurire.

Iuliu Vancsö: Pentru ce a fost aceasta transgresiunea?

Aurel Vlad: A fost transgresiune pentru că nu știu care ministru de interne a liberat o ordonanță în care se spune, că pe bază de naționalitate nu să pot alcătui reunitiuni.

Iuliu Vancsö: E lucru clar!

Aurel Vlad: Din care lege rezultă? (Mișcare în centru.) De altfel îi mulțumesc colegului meu, că a sulevat și aceasta chestie. Îi mulțumesc pentru aceea, pentru că ministrul a motivat aceasta procedură prin executarea legii de națio-

nalității referindu-se la introducerea aceleia, care spune tocmai contrarul la ceea ce domnul ministru vrea să deducă din trăsura. Introducerea din legea privitoare la egală îndreptățire a naționalităților enunță dreptul de egalitate ca un principiu fundamental general, care numai în privința folosinței limbilor este limitat, dar în ceea ce privește formarea partidelor politice legea nu conține nici o restricțiune. (Contraziceri în centru.) Iar ceea ce nu e oprit de lege, cel puțin ca jurist așa știu, e permis.

Iullu Vancsó: Există partid național Român?

Aurel Vlad: O să mă ocup și de aceasta, dar tocmai aceasta întrebare a colegului meu, tocmai "sulevarea" acestei chestiuni dovedește cât e de absurd punctul de vedere pe care să razimă di ministru și colegul meu. În pune întrebarea dacă există partid național Român? Da, există. Și nici domnul ministru, nici altă putere nu va putea împiedeca existența aceleia, căci precum nu s'a putut împiedeca ca eu să ajung pe baza acestui program, tot așa nu se va putea împiedeca să nu intru mai mulți, cu acelaș program, în acest parlament. Viitorul o va dovedi. Și dacă domnul ministru poate împiedeca existența partidului în provincie, nu va putea însă împiedeca — dacă noi o vom afla de consiliu — să validăm acel program aici, în parlament. Din punct de vedere constituțional acest lucru stă astfel, și în această privință ies pe teren cu oricare jurist public. Ori domnul coleg vrea să-i dea domnului ministru o așa putere discrețională ca și în parlament să poată face cu neputință alcătuirea unui astfel de partid. Eu cred, că nu. Dimpotrivă, cred că dreptul de imunitate ne apără de aceste volnicii ale domnului ministru.

Z. Lengyel: Dreptul de imunitate e numai pe hârtie.

Aurel Vlad: Multe sunt la noi numai pe hârtie. În mod legal aceasta nu se poate împiedeca. Domnii pot fi de părerea, că nu e la loc, că nu e cu scop, că nu e patriotic, dar nu pot împiedeca aceasta, fiindcă nu li-e cu putință.

Acum o să revin asupra chestiunii de naționalități accentuată în programul guvernului care chestiune în cursul dezbaterilor a fost atinsă de mai mulți deputați, colegi de-ai mei.

Colagul nostru baronul Dionisie Bánffy a declarat alaltăieri, că el aderează la politica națională șovinistă maghiară, care să culminează în tendința ca naționalitățile în statul maghiar să fie contopite în toată privința și ca naționalitățile din Ungaria să fie stărpite; iar pentru motivarea acestei politici invoacă argumentul, că aceasta este singura politică directă, care asigură existența statului ungar pe viitor.

Zoltán Lengyel: Despre stărpire n'a putut vorbi. La asta nu mă aștept dela el!

Aurel Vlad: Mă rog ierată-mă, baronul Dionisie Bánffy a declarat, că aceasta e singura politică rezonabilă, dar dacă avem în vedere, că baronul Bánffy și în alte chestiuni importante a fost în rătăcire, lucru pe care l'a și recunoscut aici ulterior, atunci e foarte probabil și sunt aproape sigur, că e în rătăcire și în această chestiune. Pentru susținerea punctului său de vedere aduce argumentul, că în Europa nu există numai state naționale și că statele se formează sub egida principului de naționalitate. Dintr'un punct de vedere baronul Dionisie Bánffy are dreptate, căci istoria ne dovedește, că imperiul german și Italia s'a consolidat pe baza principului de naționalitate. Dar nu s'a poate afirma, că numai principul de naționalitate a fost care a creat consolidarea acestor state, ci au contribuit la aceea și alți factori.

Daniel Molecz: Idealul național!

Aurel Vlad: Națiune la noi înseamnă, cel puțin după definiția legală, națiunea politică, pe când noțiunea de naționalitate nu este noțiune politică ci etnografică. Este adevărat, că unitatea Germaniei și a Italiei s'a format sub influința principului de naționalitate. Dar pe terenul formațiunii de stat nu principul național este singurul factor alcătuitor de stat, ceea ce e reiese din aceea, că cu toată unitatea imperiului german, germanul, francezul s'au italianul din Elveția nu dorește a face parte din Germania, Franța s'au Italia, ci persistă a rămâne Elvețian, fiindcă să simte bine ca atare; fiindcă să identifice cu statul și fiindcă statul îi voește binele. Tot așa e și la noi.

De ce nu dorește francezul din Belgia să fie cetățian al Franciei?

Că în trecut ideea naționalităților a contribuit la alcătuirea statelor; e un fapt incontestabil, dar cu istoria în mână nime nu-mi va putea dovedi, că vre-un stat s'a dismembrat din cauza poliglotizmului. Ideea de naționalitate numai atunci poate avea rol de idee și factor distrugător de stat, când vom inaugura o politică ca și cea profesală de baronul Bánffy și pe care o reprezintă și actualul guvern, căci

politica de naționalități a actualului guvern numai într-o atâta să deosebește de politica lui Bánffy, că acesta spune fățiș, că ce vrea, pe când actualul guvern nu o spune. (Ilaritate în stânga.)

Ca să dovedesc că deosebirea este numai aceasta, mă provoc la cele scrise foaia semi-oficială «N. P. Journal», care cunoaște bine intențiunile actualului guvern. «N. P. Journal» în articolul său de fond de ieri să miră cum de atacă bar. Bánffy și politica de naționalități a actualului guvern, când și prim-ministrul contele Ștefan Tisza nu voiește alta decât baronul Bánffy.

L. Olay: Ar fi foarte bine dacă ar fi așa.
Aurel Vlad: Se poate că colegul Olay doarește aceasta, eu însă sunt convins că aceasta e adevăr.

«N. P. Journal» anume scrie următoarele: «Hinsichtlich der Nationalitäten politik ist uns offt gestanden dieses Misstrauen nicht recht verständlich, da ja grof Tisza offensichtlich den Nationalitäten gegenüber dieselben Wege wandeln will, welche der Abgeordnete von Szeged für die richtigen hält».

P. Nessi: Și poate e adevăr dacă a scris-o «N. P. Journal»?

A. Vlad: Nu numai pentru aceea e adevărat, ci însași faptele și declarațiunile prim-ministrului dovedesc că asta e adevăr.

Eu cred, că cea mai greșită politică națională e aceea, care ține incompatibilă existența naționalităților cu statul ungar.

Ca părerea mea și punctul meu de mănecare să-l pot dovedi cât mai bine, mă provoc la doi martori clasici. Unul e Ludovic Kossuth, celalt Francisc Deák. Mă provoc la ei pentru aceea, pentru că cele două partide mai mari din dietă urmăresc ideile acestor doi bărbați mari ai istoriei, or mai bine zis: numai se zice că urmăresc. (O voce din stânga: Noi le urmărim!)

Aurel Vlad: Nici domnii nu le urmăresc, căci în chestia naționalităților și partidul independent e tot atât de șovinist ca și partidul guvernamental. Și că Ludovic Kossuth n'a fost șovinist dovedește clar o epistolă, care a adresat-o în 20 Iulie 1862 către contesa George Károlyi și în care epistolă se cuprinde și urtorul pasaj:

(citește): «Maghiarii trebuie să se mulțamească cu rolul de primus inter pares, ear acela care vrea să stăpânească naționalitățile, acela sapă mormântul viitorului națiunii și rasei noastre».

G. Ugron: Asta e confederațiunea!

Aurel Vlad: Nu cu ocasiunea planului confederațiunii a zis-o asta Kossuth. Și că acesta i-a fost punctul de mănecare se poate vedea și din proiectul de lege despre naționalități prezentat la anul 1849 în dieta din Seghedin din partea prim-ministrului Bertalan Szemere. Dar reese asta și din proiectul de constituție făcut la anul 1851 în Asia-mică și care a fost răspândit și prin Ungaria. În acest proiect Kossuth singur zice: «aceste idei fundamentale formează convingerea mea veche».

Proiectul acesta de constituție din anul 1851 asigură naționalităților următoarele drepturi constituționale: Întâiu, dreptul de intrunire în marginele cele mai largi și pe basă națională; alegându-și fiecare națiune prefect din sinul său. Și eu cred, că Kossuth n'a voit să atingă integritatea țării. Spune mai departe proiectul acesta că fiecare comitat și comună se alcătuiește pe basă autonomică, alegându-și liber limba oficioasă; din aceasta reese, că comitatului și comunelor le stă în liberă voie de a-și statori limba oficioasă în administrare, în școală comună și comitatensă și peste tot. Ba chiar nici în contra organizării gardei naționale pe bază națională n'a avut Kossuth nimic. (Contraziceri în stânga.) Acesta a fost punctul de mănecare al lui Kossuth dela 1848 încoaci și consecvent a și reprezentat ideile acestea, dar pe cât știu din partidul independent și 48-ist numai singur Mocsary Lajos se identifice cu ideile acestea.

Voi trece acum la lămurirea punctului de vedere alui Francisc Deák, ca să arăt că guvernul actual nu urmărește politica națională a acestuia, politica națională a cărei scop e să lege naționalitățile de stat, să le câștige simpatia și iubirea. (O voce din dreapta: Încercare zădarnică.) Nu e încercare zădarnică. Voi arăta îndată de ce nu e zădarnică. Cu prilejul dezbaterilor bugetare din anul 1871, ministerul de atunci a primit în buget o sumă mai însemnată cu scopul ca în Ujvidék să se ridice un gimnaz de stat cu limba de propunere sârbăscă, pentru că înființarea unui astfel de gimnaziu, — după convingerea ministerului și a partidului Deák-ist de atunci — era o urmare firească a §-ului 17 din legea despre egală îndreptățire a naționalităților. În vorbirea finută cu acel prilej, Francisc Deák a spus următoarele (citește): «Peste tot, dacă noi vom să câștigăm naționalitățile, nu vom ajunge acest scop prin încercările noastre de-ai maghiariza cu ori ce preț, ci numai dacă ne vom nizuși să le inspirăm

dragoste pentru instituțiile maghiare. Două lucruri sunt incontestabile: ar fi barbarie să-i nimicim chiar și în cazul de n'ar fi așa numărăși, abtragând că nrul lor ne face cu neputință nimicirea lor. Nu e în interesul nostru să ni le facem dușmani. Ele din partea lor s'nt în aceeași situație. Dacă li-ar fi cu putință să se rumpă de noi și să alcătuiească o națiune puternică, așa înțelege poate eventualele lor aspirațiuni în acest înțeles; între împrejurările europene de astăzi însă asta e cu neputință. Ambele părți trebuie să tindă dară, ca împreună și una lângă cealaltă să trăiască în cea mai mare unire. Judecând nizuințele noastre din acest punct de vedere, aprob proiectul ministerului, de-a se ridica un gimnaz exclusiv sârbesc».

Această dispoziție a ministerului a fost — am amintit-o deja — o urmare a §-ului 17 din legea despre egală îndreptățire a naționalităților. Francisc Deák și partidul său așa au interpretat paragraful acesta al legii amintite. Acest paragraf e și astăzi în vigoare, cel puțin pe cât știu eu nu există încă nici o lege prin care să se fi abrogat. Pun dară întrebare on partid liberal, oare e de părerea că aceste vederi ale lui Deák corăspund firii legilor, și pun întrebarea că oare dacă acum ar ajunge pe tapet un astfel de proiect de lege vota-l-ar majoritatea? (Voci din dreapta: Nu!) Acest «nu» ne arată, că partidul liberal pe terenul politicii naționale nu e condus de vederile luminate ale lui Francisc Deák, nu e condus de politica tradițională, care singură e în stare să atragă naționalitățile către stat.

Ca să lămuresc și mai bine punctul de vedere alui Deák, mai ales înaintea d-voastre, cari v' dați drept deșitari ai spiritului și creațiunii lui Deák, imi iau voia să mai citez o enunțaiune politică, făcută de acest bărbat politic. La anul 1868, în ședința dela 14 Novembre, fiind vorba de bugetul ministerului de culte și instrucție publică, s'a ridicat deputatul sârb Miloș Dimitrievici și provocându-se la faptul că în acest buget obvine o poziție de 58,000 fl. sub titlul de ajutor pe seama școliei de cântare și muzică maghiară, — propune din partea sa să se mai ia în buget suma de 5000 fl. ca ajutor pe sama teatrului național sârbesc din Ujvidék. Ministrul de finanțe de atunci, din considerații de economie financiară, a combătut propunerea. (O voce din dreapta: Foarte cuminte.) Din punct de vedere financiar poate a procedat cuminte, dar să vedem ce spune Francisc Deák, măiestrul d-voastre în ale politice. Imi iau voia a vă ceti următoarele declarațiuni importante (citește): «Eu nici în chestia naționalităților nu vreau să fiu condus decât de principii, cari mi se par juste. Nici pe acest teren nu mă voi lăsa influințat de considerații, că membrii unei sau altei naționalități vor fi mai mult sau puțin mulțumiți; mă va conduce numai simțul meu de dreptate și echitate. Eu nu văd armonie între dreptate și faptul că statul, care în privință politică e stat maghiar unitar și nedespărțit, să cheltuiască din bugetul comun numai pentru teatrul maghiar, numai pentru instituții ce urmăresc cultivarea limbii maghiare, și nu și pentru instituții ce au de scop cultivarea altor limbi. Eu cred că sau le ajutorăm pe toate, sau nici una! Dacă nu suntem în poziția să le putem ajutama pe toate, să hotărăm că nu o ajutorăm nici pe asta. Dacă această instituție ar promova și cultura altor limbi, chestia ar fi alta Eu is dară de părerea să nu primim nici poziția din buget și nici să votăm suma cealaltă». Cere dară să se șteargă ambele, pentru că: «nu vreau nedreptatea, chiar de așa avea din ea folos».

Acesta a fost punctul de vedere alui Deák, aceasta a fost dreptatea lui. Asta e politica tradițională, pe care dl prim-ministru pretinde că o urmărește, pe care însă — cum voi dovedi îndată — nu o urmărește. Acesta e punctul de vedere, care ne împacă și pe noi, pe care îl reprezentăm noi și de dragul căruia luăm asupra noastră chiar și acuza trădării de patrie.

Politica asta nu a dus la fântă, căci după moartea lui Deák toți s'au lăpădat de ea.

Géza Ballagi: S'au lăpădat de ea și naționalitățile!

Aurel Vlad: Naționalitățile nu! Dar dacă noi am greșit, greșala noastră pututu-i-a oare îndreptăți pe cei din partidul dela putere să greșască și ei? Dacă noi ni-am abătut de pe calea adevărată, oare asta v'a îndreptătit și pe d-voastre să vă abateți? Nu; șovinismul pe vremile acele nu era așa cras, așa exclusiv și nedrept, precum e astăzi.

Să analizăm acum politica de naționalități a guvernelor.

P. Sándor: Guvernul a greșit că a fost slab.

Aurel Vlad: A fost slab? Poate n'a fost atât de puternic ca astăzi, căci atunci în fruntea partidului liberal stătea Francisc Deák, care a declarat că nu vrea să susțină partidul nici prin coteșiri și nici cu ajutorul aparatului oficial; astăzi guvernul, ce-i drept, e puternic, dar nu doară pentru că ar fi prins rădăcini în str-

turile largi ale națiunii, ci pentru că dispune de un aparat oficial, care-i dă în mână țara întregă, o face să atârne dela voia lui.

P. Sándor: Atunci dta nu erai ales!

Aurel Vlad: Pentru aceasta, On. Camera, e datoria partidelor opoziționale de a se îngrijii, ca puterea asta a guvernului se fie strânsă în cercuri cât mai înguste.

I. Baross: Veselovszky cum a intrat aici?

Aurel Vlad: Așa, că a avut majoritate!

P. Sándor: Doar guvernul l'a ajutat?

Aurel Vlad: A avut majoritate și a fost în vigoare legea despre judicatură curială, care împiedecă ca voiața majorității să nu se poată valida căci înainte de aceea cum s'a întâmplat alegerea lui Ambrus Neményi la Cahul-Silvaniei? O știe asta și colegul G. Ugron. Sigur își va aduce aminte, că pe alegătorii opoziționali i-au incunjurat și împedecat de a merge la urnă.

Asta nu e poveste, ci adevăr. Simplemente a împedecat validitatea majorității și după ce a fost stabilit oara de încheiere, președintele a declarat de ales pe Neményi. A putut veni apoi alegătorii opoziționali, căci era târziu. Am ajuns în urmă și acolo, ca prin intrarea în vigoare a legii despre judicatura curială să fie împedecat astfel de abuserii.

Am arătat că declarațiunile actualului guvern în chestia naționalităților de multe ori sunt în contrazicere. Am dovedit că partidul guvernamental nu urmărește în chestia naționalităților politica lui Francisc Deák, care singură corespunde legii.

A zis dl ministru-președinte că nu vrea revizuirea legii despre naționalități și că e natural dacă naționalitățile țin la dreptul lor garantat prin lege, pe cari le au câștigat pe baza declarațiunilor sârbătoarești ale națiunii noastre. — Nu e adevăr însă că guvernul actual nu revidează legea despre naționalități, căci revizuirea paragrafului 17 al legii de naționalități se cuprinde în proiectul ministrului Berzeviczy § 13, care abrogă direct § 17 din art. de lege XLIV din 1868, la care m'am provocat, când am amintit de vorbirea lui Francisc Deák în chestia gimnasiunii sârbesc. Pentru ce ar fi lipsă de revizuirea acestei legi? Nu e nici o lipsă de aceasta, pentru că deși legea despre naționalități cuprinde încă în sine paragrafi cari nu sunt încă ștersi prin altă lege, nici guvernul actual, nici cele de mai nainte, nu le-au executat.

Între astfel de împrejurări revizuirea s'ar putea motiva numai așa, că abrogăm o lege, pe care nici când n'am respectat-o.

Scopul prin urmare ar fi să-i facă guvernului cu putință de a nu comite ilegalități, căci executarea legilor despre naționalități nu o poate asigura nici responsabilitatea ministerială, nici jurământul de încoronare al regelui, care jurământ garantează și executarea acestei legi.

Și dacă guvernele din trecut nu le-au reviziat ci le-au călcat în picioare, fără ca opinia maghiară șovinistă să le fi tras și să le tragă la răspundere, de ce să facă guvernul actual? Acum cel puțin avem pe hârtie principii și dispozițiuni cu cari în cas de nevoie guvernul și-ar putea dovedi liberalismul. Proiectele de legi ale dlui Berzeviczy în urmările lor politice nu dovedesc că guvernul actual n'ar voi revizuirea acestor legi, ci dovedesc că și guvernul actual observă aceeași politică șovinistă pe care a dezvoltat-o deunăzi deputatul Desideriu Bánffy.

Proiectele dlui Berzeviczy, cu cari la vremea lor mă voiu ocupa mai pe larg, de altminteri nu sunt decât o fățișe declarație de războiu raselor nemaghiare și un atac deschis îndreptat în contra culturii și existenței naționalităților.

Abtragând dela toate aceste proiectele dlui Berzeviczy jignesc autonomia confesiunilor și din dreptul lor de a susține școli, fac un drept iluzoriu.

Că acest proiect de lege e o statificare macată, care îi asigură guvernului toate drepturile, dar sarcinile le lasă confesiunilor, e și prios s'o dovedesc, căci reiese lămurit din însuși proiectul de lege.

Și când guvernul urmărește o astfel de politică de naționalități, vorbele dlui prim-ministru despre dragostea sa frățiască sunt numai fraze, fraze goale cărora nime nu le va da crezământ. Cunosând politica guvernului în chestia asta și știind ce să ținem de bunăvoiața și pretinsa dragoste a dlui prim-ministru, im vine în minte un proverb românesc: «Ferește-mă doamne de prieteni, că de dușmani mă știu feri și eu. (Ilaritate mare în dreapta. Voci în stînga: Preverbul asta e maghiar!)

Aurel Vlad: E indiferent... (Sgomot continuu. Președintele clopoțește.) E indiferent, că oare e maghiar sau român, lucrul principal e, că e adevărat.

Zoltán Pap: Și camera e română?

Aurel Vlad: N'am zis-o. (O voce în dreapta: E slovacă.)

Aurel Vlad: On. Camera! Cred că mi-am motivat în de ajuns neîncrederea față de guvern. Drept ce nu pot primi bugetul.